

ՊԼԵՏՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԻՔ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՔԱՐԱՆՅԷ

ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

ՔԱՆՈՒՄ 1878 ԱՄԻ

ՆԻՍՏ Թ.

22 ԱՆՊՏԵՄԵՐ 1878

ԻՐԱԽՈՒՆՔ ԵՎ ՊՆՏՔ

ԿՈՄՏԱՆԳՆՈՒՊՈՂԻՄ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՎ Մ. ՏՆՏԵՍԵԱՆ

— 1878 —

ԳԻՒԱՆՔ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

ՄԱՅՐ ԳԻՒԱՆ

Սահման փայտ Աղանեան	Ա. Ա. 2-4
Տիգրան էֆենտի Կառուցիկան	Բ. 2
Յովհաննէս էֆենտի Կարեան	Գ. 2
Համբարձում էֆենտի Ս. Մանուսեան	Ա. Ա. 2-4
Մկրտիչ էֆենտի Մելիքեան	Բ. 2
Ասով էֆենտի Տերոյչեց	Գ. 2

ՁԻՆՀԱՍՈՒԹԻԱՆ ԳԻՒԱՆ

Խաթիկոս Կոնստանտին Սարգսեան	Ա. Ա. 2-4
Ներսէս Գարգապեան Աղանեան	
Կենեքեբեմ էֆենտի Մանուկեան	

ԳԱՍՏԱՐԱԿՈՒԹԻԱՆ ԳԻՒԱՆ

Խորէն Արքեպիսկոպոս Նարայի	Ա. Ա. 2-4
Գեորգ էֆենտի Արտուրա	
Գեորգ էֆենտի Արմարանեան	

ԿԱՂՈՒԱՄՈՅ ԳԻՒԱՆ

Յովհաննէս էֆենտի Կասեան	Ա. Ա. 2-4
Մինաս էֆենտի Գարամանեան	
Պողոս էֆենտի Ժամակոչեան	

ՅԱՄԱՐԵՐՈՒԹԻԱՆ ԳԻՒԱՆ

Կարապետ էֆենտի Շահարեան	Ա. Ա. 2-4
Խարութիւն էֆենտի Մելիքեմ — գուր	
Սահման էֆենտի Քաղապետ	

ՀԱՄԱՐԱԿԱՂՈՒԹԻԱՆ ԳԻՒԱՆ

Աստրիկ էֆենտի Արմուտ — Տերբի	Ա. Ա. 2-4
Մատթէոս էֆենտի Արքանեան	
Յակոբ էֆենտի Արշակ	

ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻԱՆ ԳԻՒԱՆ

Կարապետ Կոնստանտին Սարգսեան	Ա. Ա. 2-4
Թադէոս էֆենտի Պէկեան	
Սահման Աղբոս էֆենտի	

ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻԱՆ ԳԻՒԱՆ

Յովհաննէս էֆենտի Պոյաճեան	Ա. Ա. 2-4
Մկրտիչ էֆենտի Կասեան	
Տորթոբ ֆելճախանեան էֆենտի	

ԽՐԱԿԱՂՈՒԹԻԱՆ ԳԻՒԱՆ

Յարութիւն էֆենտի Նորասուսեան	Ա. Ա. 2-4
Ասով էֆենտի Տերոյչեց	
Գարգապէ էֆենտի Գրանդեան	

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԲԱՑՈՒՄ 1878 ԱՄԻՆ

ՆԻՍՏ Թ.

22 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1878

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Ամեն Տ. Ներսէս Ս. Պատրիարք Հայր
ԱՏԵՆԱՊԵՏ. — Տիգրան էֆենտի Եռասո ֆեան (Բ. Ատենապետ)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈՒԿԱՆՔ

ԿԵՂՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈՒԿԱՆՔ

ԵԿԵՂԵՑ ԱԿԱՆՔ

- 1 Խորէն Արքեպ Նար Պէյ Բ Պ
- 2 Կարապետ Կոս. Սերոբեան
- 3 Մատթէոս ՝ Իզմիրլեան
- 4 Արքեպիսկոպոս Վ. Ռուբինեան
- 5 Գարեգին ՝ Թաթարեան Բ
- 6 Խորէն ՝ Կիրոյեանց Բ Պ
- 7 Հմայեակ ՝ Գրամբսեան
- 8 Յովհաննէս ՝ Փափաղեան
- 9 Ներսէս ՝ Աղանեան
- 10 Պողոս ՝ Խօլտամեան Բ Պ
- 11 Արստիս ֆ. Մամբրէեան Բ
- 12 Գեորգ ՝ Արճրուներ Բ 5
- 15 Գրիգոր ՝ Աճէմեան Բ
- 14 Խորէն ՝ Փէշիվանեան Բ 2
- 15 Յարութիւն ՝ Սերոբեան
- 16 Յովհաննէս ՝ Մկրտեան Բ Պ
- 17 Սուրբաս ՝ Ստեփանեան Բ Պ
- 18 Սահակ ՝ Տ Սարգսեան Բ
- 19

ԱՏԵՂՈՆԱԿԱՆՔ

(Ա. Վ. ԻՃԱԿ)

Գ. 2-4, Կ. 2-4, Գ. 2-4

- 21 Գրիգոր Պէրպէրեան Բ Պ
- 22 Գեորգ Ստեփանեան Բ
- 25 Խաչիկ Մանկասարեան Գ Պ
- 24 Կարապետ Աղարդմանեան Գ
- 25 Համբարձ. Մազպուլեան Բ
- 26 Մինաս Գափամանեան
- 27 Յովհաննէս Պոյաճեան
- 28 Մէլգուրեան Տորթոբ Բ Պ
- 29 Պողոս Պառնասեան Բ
- 30 Սարգիս Աղարէզեան Բ
- 51 Սահակ Աղբոս Բ 4
- 52 Սեդեքեբեմ Մանուկեան Բ
- 53 Փէշաբուճեան Տորթոբ Բ
- 54 Բարթոլ Գրեքճիպալե
- 55 Յովհաննէս Յէնթեան Բ Պ
- 56 Ասով Տերոյչեց
- 57 Գեորգ Ապտուղաճեան Բ Պ

(Բ. Վ. ԻՃԱԿ)

Պէշիվան

- 58 Անդրանիկ Կրճիկեան Բ
- 59 Ալիբաճի խորասանեան
- 40 Բարսեղ Հալանեան

ԵՐԵՍՓՈՒԿԱՆՔ

- 41 Զարեհ Գերոյիլ
- 42 Մկրտիչ Գրեքճիպալեան
- 45 Պողոս Ժամակոչեան
- 44 Սեդեքեմ Մազպուլեան Բ 4

Խ. 2-4, Գ. 2-4

- 45 Թադէոս Պէկեան
- 46 Արման Յէլլեկեան Բ
- 47 Գարրիէլ Գրանդեան Բ 4
- 48 Սահման Աղանեան Բ Պ

Խ. 2-4, Գ. 2-4

- 49 Միհրան Պաճէրաբուճեան Բ
- 50 Պողոս Թորթոբեան
- 51 Նիկողոս Արամանեան Գ
- 52 Տորթոբ Փափաղեան

(Գ. Վ. ԻՃԱԿ)

Բ. 2-4, Գ. 2-4

- 55 Արիկ Ունեան
- 54 Գրիգոր Սէլիփիլճեան
- 55 Մարտիրոս Յ Տէրլեան
- 56 Միքայէլ Մամբրանեան Բ 2
- 57 Նուստ Գաղապեան Բ
- 58 Սահման Խճիկեան Բ 2
- 59 Տէրլեմար Լեւոնեան Բ Պ
- 60 Խիստ Զայեան Բ Պ

Բ. Բացակայութիւն առաջին :
Բ 2 Բացակայութիւն երկրորդ :
Բ Պ Բացակայութիւն երրորդ :

61 Գարու թիւն Նորատունկ . Բ
62 Գրիգոր Մարկոսեան Բ 5

Մէջ-գէ-չ

65 Գաղար Նորատունկեան
64 Տիգրան Եռուստիսեան
63
66
67

Պէտքէն Լ Ղ-ը-նի-

68 Գ. Մէրեքի-Վառլու

(Գ. Վ. Ի. Ժ. Ա. Կ.)

Ղ-ը-նի-Վառլու Լ Ի-ճ-ար-ճի

69 Գովհաննէս Եստեան Բ Պ
70 Ստեփան Պէյլիկեան

Ղ-ը-նի-Վառլու

71 Կարապետ Շահպատեան Բ
72 Մկրտիչ Մուրատեան

Ն-ը-նի-Վառլու

73 Գաղար Եկմիկեան
Եկմիկեան-Վառլու Ս-ը-նի-Վառլու

74 Պողոս Մկրտիչեան
Թ-ը-նի-Վառլու

75 Գովհաննէս Մարգարեան
Էյ-ը-նի-Վառլու Լ Ս-ը-նի-Վառլու-ճի-ճի-

76 Գարեգին Գ. Մէլիքեան
Գ-ը-նի-Վառլու

77 Աստիա Իկիտպալեան Բ
Հի-ը-նի-Վառլու Լ Պ-ը-նի-Վառլու

78 Գովհաննէս Նուրեան Բ Պ
Ն-ը-նի-Վառլու Լ Ս-ը-նի-Վառլու

79 Ղազար Հովուեան
Պ-ը-նի-Վառլու

80 Մկրտիչ Գ. Էսայեան Բ Պ
81 Գովհաննէս Կրճիկեան Բ
82 Թագէս Թէրթումեան Բ 3

Ք-ը-նի-Վառլու

85 Գարու թիւն Զինճիրճեան
84

(Ե. Վ. Ի. Ժ. Ա. Կ.)

Ս-ը-նի-Վառլու

85 Այբրամ Պէյլիքեան Բ 2
86 Աւետիս Քոչոյեան Բ
87 Եղիազար Մէլիքեան Բ 4
88 Մինաս Ճաֆճաֆեան
89 Գաղար Քաղապեան Բ
90 Գաղար Ամասեան Բ
91 Նազարէթ Շահպատեան Բ Պ
92 Գարու թիւն Թիւլեան Բ Պ
93 Գաղար Արշակ
94

Խ-ը-նի-Վառլու

95 Աստուէ Աթուէ Տիւրքի Բ
96 Խաչատուր Միսաքեան Բ
97 Ռէթէոս Պէյլիկեան Բ 2
98 Սարգիս Արրահամեան
99
100

ԳԱԻԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈՒԱՆՔ

Կ-ը-նի-Վառլու

101
Քի-ը-նի-Վառլու

102 Մ. Փափաղեան Տօթօր Բ
Ա-ը-նի-Վառլու-ճի-ճի-

103 Ռուբէն Կիւմիլիկեան Բ Պ
Նի-ը-նի-Վառլու

104 Կարապետ Ս. Իւթիւճեան
Ա-ը-նի-Վառլու

105 Պետրոս Միսաքեան Բ
Ղ-ը-նի-Վառլու

106 Ար-ը-նի-Վառլու
107 Կարապետ Խաչիկեան
Բ-ը-նի-Վառլու

108 Պ-ը-նի-Վառլու
109 Քրիստոստուր Ղազարոս.
Ե-ը-նի-Վառլու

110 Ա-ը-նի-Վառլու
111 Համբարձում Ալաճաճեան
Բ-ը-նի-Վառլու

112 Գովհաննէս Աղնաւորեան Բ
Ե-ը-նի-Վառլու

113 Գաղար Իւթիւճեան
Մ-ը-նի-Վառլու

Հ-ը-նի-Վառլու

114 Եր-ը-նի-Վառլու Լ Բ-ը-նի-Վառլու
116 Թ-ը-նի-Վառլու

117 Տիգրան Արմանեան
Կ-ը-նի-Վառլու

118 Գլորիա Գլորճեան Բ
Խ-ը-նի-Վառլու

119 Պ-ը-նի-Վառլու
120

Մ-ը-նի-Վառլու
121 Ստեփան Փափաղեան
Տի-ը-նի-Վառլու

122 Նշան Գարագալեան Բ
Զ-ը-նի-Վառլու Լ Մ-ը-նի-Վառլու

123 Տ-ը-նի-Վառլու
124 Տիգրան Տ. Ներսիսեան
Պ-ը-նի-Վառլու

125 Մեղիս Խիկնալեան Բ
Տի-ը-նի-Վառլու

126 Միհրան Չօղանեան
Վ-ը-նի-Վառլու

127 Ա-ը-նի-Վառլու
128

Հ-ը-նի-Վառլու Լ Ա-ը-նի-Վառլու
129

Ս-ը-նի-Վառլու
130 Մկրտիչ Գ. Մէլիքեան
Ռ-ը-նի-Վառլու

131 Ա-ը-նի-Վառլու
132 Արրահամ Գ. Այլաղեան
Զ-ը-նի-Վառլու

133 Համբարձ. Սարգիսիկեան.
Գ-ը-նի-Վառլու

134 Ա-ը-նի-Վառլու
135

Ս-ը-նի-Վառլու
136 Մասիկ Այբրամեան Բ
Ե-ը-նի-Վառլու

137 Լօղօֆէթ Պալեօզեան
Մ-ը-նի-Վառլու

138 Գլորիա Վարդանեան
Ի-ը-նի-Վառլու

139 Պապի Պապեան
Ե-ը-նի-Վառլու

140

ՕՐ Ա. Կ Ա. Ր Գ.

- Ա. Դաստիարակութեան խնդիր
- Բ. Պատրիարքարանի պաշտօնակալաց ամսականի խնդիր
- Գ. Հայկական խնդիր
- Դ. Տեղեկագիր Յարաբերութեան դիւանի, Հիւանդանոցի հոգարար-ձութեան դէմ եղած դանդաղատանաց համար
- Ե. Տեղեկագիր Նախաձեռնութեան դիւանի, Պէկեան էֆէնտիի ամբաստանագրոյն համար

ԱՏԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Ատեանը բացուեցաւ ժամն 7 1/2 ին ի ներկայութեան 54 Երեսփոխանաց, որոց վերջին թիւն յանգեցաւ 51:

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՅ. — Ատեանական գործողութեանց ձեռնարկելէ առաջ խօսք կառնում կարեւոր նիւթի մը վրայ հրաւիրել պահ մը ծողովին ուշադրութիւնը:

Մեզ զրկուած հրաւիրագրոց մէջ ատեանի բացման համար ճիշդ ժամը 6 գրուած է: մինչ մենք հոս հազիւ ժամը 7ին 8ին ատեանը կրանանք: Եթէ ճիշդ ժամը 6ին չպիտի ըլլայ ատեանի բացումն, ճիշդ բառը վերցընենք հրաւիրագրոց մէջէն. շատ մը Երեսփոխաններ կան՝ որ 5-6 անգամ իրորու

վրայ առանց պատճառի չեն եկած. օրէնքը կարամաղրէ երրորդ անգամուն դադարեցընել այսպիսիները. սակայն աշտուածիւն կըլլայ կոր:

Եթէ երկու շաբաթը մէկ անգամ չկրնար մէկը 4 ժամ զոհել արդին, թող հրաժարի իր պաշտօնէն: Սրբէն ատեանական գործողութիւնը մէկ ժամ կտանեն, անդին ժամանակ չմնար կոր Օրակարգի խնդիրներովը գրադելու: Ասոր դարմանը նայինք:

Տ. ՆԵՐՍԷՍ ՎԱՐԳ. — Կճայնակցիմ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Շատ իրաւացի է Քրիստոստուր. էֆէնտիի ըրած զխտողութիւնը ես ալ նոյնը պիտի ընէի: Եթէ բացման ժամուն երեսփոխանաց մեծամասնութիւնը զըտուէր: Կանոնադրութեան մէջ ատեանի բացման և փակման ժամերը նշանակուած են:

եթէ նշանակուած ալ չըլլան, արդէն ընդհանուր սովորութիւն է ամեն ազգի մէջ որոշեալ ժամէն անդին քառորդ մը միայն միջոց տալ. բայց մեր երկրին հաղորդակցութեանց դժուարութիւնը նկատելով, մեք կէս ժամ կրնանք տալ: Երբ հրաւերը Յին գըրուած է, մինչեւ Յ 1/2 կրնայ սպասել յողովը, և այն ատեն ատեն բանալով՝ եթէ ներկայից թիւը բաւական համարուի, գործի ձեռնարկելու է, եթէ ոչ՝ անմիջապէս գոցելու է ուրիշ օր մը գումարուելու պայմանաւ:

Տ. ՆԵՐՍԷՍ Ա.Ս.ԲԴ. — Կըսէք թէ մինչև ժամը Յ 1/2 սպասելու է, այսինքն կէս ժամ դռնէն է, և եթէ դարձեալ մեր ուղած թիւը չզաննէր՝ այն ատեն փակելու է ատենը: Եթէ այսպէս ընենք, պիտի պարտաւորինք շատ անգամ ատենը փակել առանց գործ մը տեսնելու: Ես կառաջարկեմ փոխանակ ատենը փակելու, ժամանակը փոխենք և յարմար ժամը որն է նէ սահմանելով՝ ճիշդ նոյն ժամուէն ատենը բանանք ու գործենք:

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Հայր սուրբը ճշդութիւն պահենք ըսել կուզէ. կանոնադրութիւննիս ալ նոյնպէս կտրամադրէ, սակայն երբ ատենական գործողութիւններէն ետք կուգայ այն կէտն՝ ուր որոշում պիտի տրուի որ և է խնդրոյն համար, եթէ մեծամասնութիւն չունի յողովը, որոշումը կմնայ: Ըստ իս՝ պէտք է բացակայ երեսփոխանաց ցանկը հրատարակել լրագրաց մէջ, որպէս զի ազգային գործոց արգելք եղողները ճանչցըուին:

ՍՐԲԱԶԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ. — Քրիստոստուր էֆէնտին բան մը պակաս ըսաւ. երբ երեսփոխան մը ճամբայ ելնէ յողովին գալու և շոգենալը մէկ կամ երկու ժամ ուշանայ ճամբան, այն ատեն ինչ ընելու է:

Այսպիսի դժուարութիւններ չեն սլակսիր մանաւանդ Խոսող լուզի և Պալատի շոգենալուց համար:

Ըստ իս՝ աշխատինք ճիշդ գտնուիլ, բայց մեղադիր չըլլանք:

ՔԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ներսէս Հայր սուրբին և Քրիստոստուր էֆէնտին ըսածներուն համամիտ եմ:

ՄԷՐԵԷՄ—ԳՈՒԼԻ Յ. ԷՖ. — Երբեմն փորձառութիւնը կցուցնէ որ մեր նպատակին հասնելու համար դրուած կանոնը հակառակ կողմը կտանի զմեզ. երրորդ բացակայից համար դրուած կանոնը ճիշդ այսպէս է: Կանոնը կտրամադրէ որ առանց օրինաւոր պատճառի երեք անգամ իրարու վրայ բացակայ եղող երեսփոխան մը հրաժարեալ նկատուի: Այն նպատակաւ դրուած է այս կանոնն՝ որպէս զի յողովը կարենայ իր մեծամասնութիւնը պահել: Սակայն ինչո՞ւ չենք գործադրել և չենք հրաժարեցներ երեք անգամ բացակայ եղողները, վասն զի պատճառներ երեւան եկան և համոզուեցանք որ արդարութեան հետ չհամաձայնիր այս օրէնքը. անոր համար օրինաց այս կէտին սրբազրութիւնն առաջարկուեցաւ և մնաց, ուստի պէտք է այդ սրբազրութիւնն ընել:

Անուշտ կյիշէք որ անցեալները հրաժարելի եկեղեցական և աշխարհական երեսփոխանաց նկատմամբ Մայր դիւանը տեղեկագիր մը բերաւ, յորում երեք անգամ բացակայից խնդիրը մոռցուած էր. այս խնդիրը նկատառութեան արժանի է. վասն զի երեսփոխան մը շատ անգամ գալ կուզէ և չկրնար գալ. մեր կանոնադրութիւնը միայն ճամբորդութիւնը, հիւանդութիւնը և հրդեհը կյիշէ իրրեւ բանաւոր պատճառ բացակայութեան, բայց միայն այսչափը բաւական չէ. Սրբազանն ուրիշ պատճառ մ' ալ յիշեցուց, այն է շոգենալուց յարուցած դժուարութիւնը: Կղզին եղած ատենս ինձ ալ պատահած է. գալու համար տնէն ելած եմ և կղզին շոգենալը չհանդիսելուն պատճառաւ չեմ կըրցեր գալ:

Ըսել կուզեմ թէ օրինաւոր բացակայութեան համար դրուած պատճառներն անբաւ-

ւական են. պէտք է օրէնքին այդ տրամադրութիւնը բարեփոխել անյապաղ. առանց ասոր՝ խնդրոյն մէջէն չենք կրնար դուրս ելնել:

ՊԷԿԵԱՆ Թ. ԷՖ. — Միթէ յուզուած խնդիրն Օրակարգին մէջ կայ, կհարցնեմ Դիւանին:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Այ, միջանկեալ խընդիր մ' է:

ՊԷԿԵԱՆ Թ. ԷՖ. — Կէս ժամ տեւեց:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Տեա՛րք իմ, տարակոյս չկայ թէ մի և նոյն դիտողութիւնը պիտի ընէի. բայց Պէկեան էֆէնտի զիս կանխեց: Քրիստոստուր էֆէնտի ղրտողութիւն մ'ըրաւ, բայց կարծեմ նոր խնդիր յարուցանելու նպատակ չունէր. ինչ որ է, այսօրուան համար այսչափը բաւական է: Կանոնադրութիւննիս կտրամադրէ որ որոշեալ ժամուէն ատենը բացուի ի ներկայութեան որ և է թուոյ անդամոց: Ես ըսի թէ որոշեալ ժամէն ետեւ կէս ժամ միայն տրուելով ատենը բացուի, մինչդեռ ուրիշ տեղերու համար քառորդ մ' է միայն այս միջոցը, ատենը բացուելէ ետեւ եթէ ներկայ անդամոց թիւը բաւական է, շարունակէ նիստը, և եթէ ոչ՝ գոցուի ուրիշ օր մը շարունակելու համար:

Ես կարծեմ թէ մեր կանոնադրութիւնն չխտորելու համար այսչափ խօսակցութիւն բաւական է. եթէ ասկէց տարրեր բարեփոխութիւն առաջարկող կայ, պէտք է որ գրով տայ Դիւանին, և այն ատեն կնայուի:

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Մէրեէմ—Գուլի էֆէնտի ըսած խնդիրը՝ երեք անգամ բացակայից մասին, արդէն յանձնուած է նախաքննութեան: Պէտք է տեղեկագիրը գայ և նայուի այս խնդիրը:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Հիմակուհիմա գոցուած է այս միջանկեալ խնդիրը:

I.

ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆ

Ազգային երեսփոխաններէն՝ Չայեան և Յէնէրճեան էֆէնտիներու զրկած յետագայ հրաժարագրերը կարգացուեցան:

Ամենապատիւ Սրբազան Հայր
Նախագահ Ազգ. Ընդհանուր Ժողովոյ

Արդէն Չեր Սրբազնութեանը քանիցս յայտարարած եմ որ գործոցս ծանրութեան պատճառով անկարելի է ինձ խղճի մտօք պարտաւորութիւնս կատարել իբր երեսփոխան բերա և Գասըմ փաշա միացեալ թաղից: Այսօր պարտանձին կհամարիմ ցաւօք սրտի հրաժարականս տալ պաշտօնատէս խնդրելով որ ընդունիք խոնարհ յարգանայս հաւաստին. սրով մնամ

Չերդ Սրբազնութեան
Ամենախոնարհ ծառայ

Է. Ե. Ե. 2-յ. 2

22 Օգոստոս 1878

Վսեմախայլ Ատենապետ Ազգային
Երեսփոխական Ժողովոյ

Անձնական զբաղմանց պատճառաւ անկարելի լինելով ինձ երեսփոխանական պաշտօնս խղճի մտօք կատարել, հրաժարականս ընդունելիք կխնդրեմ:

Մնամ յարգանօք

22 Սեպտ. 1878

Թ. Յէնէրճեան

Ատենապետ Էֆէնտին յետ հրաւիրելոյ զերեսփոխաններն ի դիտողութիւն սոյն հրաժարականաց վրայ, ատենելով որ դիտողութիւն ընող չկայ, իբրև պարզ հրաժարական քուէի դրաւ, զորս խորոզն ընդունեց միաձայնութեամբ:

2

ԲԱՅԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Ազգային երեսփոխաններէն՝

Տ. Գր/գոր քահանայ Աճ. մեան
Յարութիւն էֆէնտի Թիւլեան

անձնական տկարութեան պատճառաւ, և

Գէորդ Էֆէնտի Ապտուլա՛
Տօթօր » Մեզպուրեան

ճանապարհորդութեան պատճառաւ բացակայ ըլլալին գրով յայտնած ըլլալով, Ատենապետ Էֆէնտի խորոզին ծանուցանելէ ետե իբր օրինաւոր բացակայ նշանակել տուաւ ներկայութեան տուժարին մէջ:

3

Ընդունելութիւն Նախընթաց Զ. և Է.
Նստերու Ատենագրութեանց

Ատենապետ Էֆէնտին ի դիտողութիւն հրաւիրեց երեսփոխաններն Զ. նստի ատենագրութեան վրայ:

ՂԱՉԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Զ. նիստ. 89 երես և Ա. սիւնակ. խօսքս պակաս գրուած է որ պիտի ըլլայ սա՛պէս.

Երրովհետեւ անցեալ նստին քննիչ յանձնախմբին ընտրուելու որոշումն եղաւ, և մինչ իսկ հինգ կամ վեց անդամներէ ըլլալու վի-

ճարանութիւն ալ ըլլալով վերջացաւ, և կէտը կրօնական և կէսն աշխարհական վեց անդամ ընտրուելու համար գործադրութեան իսկ ձեռնարկելով քուէթղթերն ալ դիւանէն երեսփոխանաց բաժնուեցաւ, բայց ժամանակը չներելուն կրօն. և Քաղ. ժողովոց քուէարկութեան գործողութիւնը յառաջ անցնել հարկ համարելով, որովհետեւ վարչութիւնը դադարեալ էր, քննիչ յանձնախմբին ընտրութիւնն այս նստին մնաց, հետեւաբար աւելորդ է այլ ևս խնդրոյն և կամ յանձնախմբին վրայ խօսիլ:

Եթէ ատենապետ Էֆէնտին անցեալ նստին ներկայ ըլլար, հիմա առ կախ մնացած քուէարկութիւնը պիտի ձեռնարկէր կատարել. և ոչ մէկուն խօսք պիտի տայր և ոչ պարապ տեղը ժամանակի կորուստ պիտի ըլլար:

Ուստի կառավարիւմ յանձնախմբին քուէարկութեան անմիջապէս ձեռնարկել:

ՊԷԿԵԱՆ Թ. ԷՖ. — Զ. նիստ. 88 երես և Ա. սիւնակ. իմ խօսքիս վերջերը սխալմամբ գրուած է թէ՛ « ուստի ես կառավարիւմ որ յանձնաժողովին ընտրութիւնն ատենագրութեան վաւերացման հետ մնայ յաջորդ նստին »:

Ես ասանկ առաջարկութիւն մը չեմ ըրած. այլ ըսած եմ թէ՛ « ժողովն եթէ ուզէ կրնայ ատենագրութեան փաւերացման պահուն յետաձգել յանձնաժողովին ընտրութիւնը, և կամ եթէ ուզէ կրնայ ատենագրութեան այն մասը՝ որ յանձնաժողովի ընտրութեան կպատկանի, վաւերացնել և այնպէս ընտրել յանձնաժողովը: Մոյն միջոցին երբ ատենապետ Էֆէնտին հարցուց ինձ թէ այս երկուքէն ո՞րը կառավարիչք, պատասխանեցի թէ՛ ժողովը ո՞րը ուզէ կրնայ ընել:

Գարձեալ նոյն նիստ. 90 երես և Ա. սիւնակ. երբ Մէրեւէմ—Գուլի Էֆէնտի կըսէր թէ՛ « Ես քիչ մ'առաջ Պէկեան . . . ի մասնաւորի ըրած խօսքերը լսելով աւելի ևս գայթակղեցայ և հետաքրքրութիւնս անտանելի չափով դրզուեցաւ. Պէկեան . . . կըսէր թէ ազգասիրական պարտականութիւն կհամարի

այս խնդրոյն վերաբերեալ իր քով գտնուած վաւերական թղթերն երեւան չհանել, և եթէ զանոնք երեւան հանելու հետեւանոց պատասխանատուութիւնը գրաւորապէս վրան առնող մը գտնար, նամակ մը միայն պիտի ներկայացնէր՝ որ բաւական պիտի ըլլար իր բոլոր ըսածներն ապացուցանելու: այս միջոցին էր որ անմիջապէս ռաբ ելայ և ընդմիջեցի ըսելով թէ՛ « շատ սխալ կմեկնէք իմ խօսքերս: Այս ընդմիջումս չէ արձանագրուած: Շիտակը մտքէս չէր անցնէր որ նոյն օր Մէրեւէմ—Գուլի Էֆէնտի այս խօսքին սխալ ըլլալը յայտարարելէս ետև, պիտի ելնէ նա քառանկէս բառն արտասանէ ինձ նկատմամբ, եթէ ստուգիւ արտասանած ըլլար, անմիջապէս կըողքէի. բայց չլսեցի, որովհետեւ նոյն միջոցին երեսփոխան Էֆէնտիներէն միտն հետ մասնաւոր խօսակցութիւն մը կընէի: Ուրեմն ձեր խղճմտանքին կձգեմ այս կէտն ալ, միթէ կընդունուի՞ որ Մէրեւէմ—Գուլի Էֆէնտի իմ ըսած խօսքիս վրայ կրթընելով « դաւաճանութիւն » բառն ինձ յատկացնէ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ես ալ կյիշեմ որ նոյն օրը Մէրեւէմ—Գուլի Էֆէնտիին խօսած ատեն ընդմիջում մը տեղի ունեցու ձեր կողմէ: Այս ընդմիջումը կրնայ արձանագրուիլ, իսկ միւս կէտին նկատմամբ ձեր լսած ըլլալը պատճառելով ըրած դիտողութիւննիդ իբրև սրբագրութիւն ընդունելի չէ, ամեն երեսփոխան ազատ է իր ուղածին պէս խօսելու, ձեզ չպատկանիր ըսել թէ ինչո՞ւ այս ինչ երեսփոխանին սա կամ նա խօսքն արձանագրուեր է: Ուրիշ բան է թէ որ դուք այդու պատասխան մը տալ կուզէք Մէրեւէմ—Գուլի Էֆէնտիին գործածած բառին դէմ. ասիկա ամեն ապտե կրնաք ընել. բայց իբրև սրբագրութիւն չկրնար արձանագրուիլ:

ՊԷԿԵԱՆ Թ. ԷՖ. — Շատ աղէկ, ընդմիջումս արձանագրեցէք: — Տակաւին ուրիշ ժանր մուներ սխալներ ալ կան թէ և իմ խօս-

քերուս մէջ, բայց զանց կառնեմ ժողովը ժամաւաճառ չընելու համար:

ՄԼԳԵԼԵՄ—ԳՈՒԼԻ Թ. ԷՖ. — Երբ երեսփոխան մը ուրիշ երեսփոխանի մը համար սուտ մ'ըսելու ըլլայ, ատիկա լռելեայն կընդունուի՞ և կանցնուի: Թերևս ես ալ պիտի ըսեմ թէ Պէկեան էֆէնտին սուտ կըսէ: Կհարցնեմ դիւանին, միթէ Պէկեան էֆէնտի ընդմիջումն ինչ բառերով ըլլալը կյիշէ՞:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Այո՛. կյիշեմ. սխալ է ըսաւ անցաւ:

ՄԵՐԵՒԷՄ—ԳՈՒԼԻ Թ. ԷՖ. — Ուրեմն ես ալ ընդմիջումս ունիմ նոյն միջոցին, իրաւ է ըսած եմ, այս ալ արձանագրեցէք:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Պէկեան էֆէնտի Զ. նստի ատենագրութեան մէջ գտնուած իր խօսքերուն նկատմամբ դիտողութիւն ընելու առթիւ կըսէ թէ յանձնախմբին ընտրութեան յետաձգման առաջարկութիւն չէ ըրած, մինչդեռ այդ առաջարկութիւն ըրած է և յետաձգում խնդրուած է մինչեւ խորէն Սրբազանի վերադարձը, ահա ատենագրութեան մէջ իւր սրձանագրեալ խօսքերը, ւտակաւին Պէրլին գացող ազգային պատգամաւորներն եկած չէին, այսօր մէկ մասն եկած են, կմնայ մէկն՝ որ չէ եկած, այն ալ գայ՝ աղէկ կըլլայ, որպէս զի անկէ ալ լոյս առնուի: Այս խօսքին մէջ պակաս կայ, այսօր մէկ մասն եկած են. որոնցմէ բաւական լոյս առինք, կմնայ մէկն և այլն: Եկող պատգամաւորներէն բաւական լոյս առինք ըսելը այնչափ ճշմարիտ է. որ արդէն իւր արձանագրեալ խօսքն ալ կը հաստատէ, որպէս զի անկէ լոյս առնուի. այս — ըլլ կհաստատէ թէ արդէն եկողներէն լոյս առած է:

ՊԷԿԵԱՆ Թ. ԷՖ. — Արդէն ըսի թէ ուրիշ մանր մուներ սխալներ կան իմ խօսքերուս մէջ, բայց ատենք ամենն ուղղելու համար չեմ ուզեր խորովին ժամերը վատնել:

ԱՏԻՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Այդ մանրամասնութիւններն խնդիր ըլլալու չափ արժէք չունին: Եւր Հայկական սղագրութիւն մ'ունենանք՝ որ կը յուսամ թէ քիչ ատենէն ձեռք կրերուի, ատենց առաջը կառուուի, իսկ հիմա քանի որ չկայ, եղած խօսքերուն եզրակացութիւնն սունելով ատենագրութիւն մը խորագրելէ զատ միջոց չունինք:

Չայս ըսելով Ատենապետ Էֆէնտին Չ. նստի ատենագրութիւնն՝ ըստ որում ուրիշ գիտութիւն ընող չկար, քուէի դրաւ, որ միաձայնութեամբ ընդունուի ժողովէն:

Անձնագրէս է. նստի ատենագրութեան վրայ ի գիտողութիւն հրաւիրուեցան երեսուսուսներ:

Տ. ՆԵՐՍԷՍ ԱՍՐԴ. — Է. նիստ. 104 երես և Ա. սիւնակ. իմ խօսքիս մէջ պակասներ կան. « յորդորելու է որ գան ըսուեցաւ » խօսքիս ետեւէն անմիջապէս պէտք է կցուի. « բայց ես այնպէս կ'ըրեմ որ եթէ Ա. Պատրիարքը զանոնք չորրորդ անգամ ևս հրաւիրելու ըլլայ անտարակոյս ազդեցութեան տակ պաշտօն ընդունած պիտի ըլլան՝ եթէ ընդունելու ալ ըլլան, և թերեւս . . . . բայց յետոյ շարունակելին տարակուսելի է, ինչպէս որ անցեալ փորձերը կապացուցանեն »: Նոյնպէս՝ « կառաջարկեմ » բառին ետեւէն անմիջապէս պէտք է կցուի « առանց ժամանակ կորսնցնելու . . . »:

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Է. նիստ. 99 երես և Ա. սիւնակ. Պէկեան Էֆէնտի այն խօսքը թէ՛ Բերեալ Բերեալ ըլլալէ Բերեալ է պարբերութիւնը չկայ քուէարկութեան մէջ, ևս ալ հաստատած եմ նոյն միջոցին, բայց մոռցուած է ատենագրութեան մէջ. պէտք է արձանագրուի:

Նոյն երես և նոյն սիւնակ. քիչ մը վարը՝ աշխարհային առթիւ ըրած գիտողութեանս մէջ ըսած եմ. « ուղեցինք որ Պատնասեան Էֆէնտին շարունակէ. նոյն ըսած էի նաև Պէկեան Էֆէնտի համար, որ չէ գրուած »:

Նոյն խօսքիս շարունակութեան վերջին մասէն ետեւ, այն է՝ « թերեւս կամացուկ մը ըսած է ատենապետ փաշան՝ որ չենք լսած անմիջապէս պէտք է կցուի. « այսու հանդերձ վերջին նստին յանձնարարի ընտրութեան վիճարանութեան մէջ Ն. Բ. Բ. ըլլալուն ամենա ալ համոզուեցանք »:

Նոյն նիստ. 104 երես և Ա. սիւնակ. Գեր. Տ. Մատթէոս Արքայանին ի պատասխանի ըսի թէ՛ « ուրիշ բան է թէ ժողովը չընդունիր, բայց իմ ըսածս օրէնքի դէմ չէ »: Այս չէ գրուած, կուզեմ որ արձանագրուի:

Նոյն նիստ. 116 երես և Բ. սիւնակ. խօսքս պակաս է. պէտք է խօսքիս վերջն անմիջապէս կցուին նաև սա՛ խօսքերս՝ զոր ըսած եմ. « Անոնք որ Ազգ. տուրք հաւաքելու պաշտօն չեն ունեցեր, կարծեն թէ՛ զիւրութեամբ կհաւաքուին ազգայիններէ իրենց վըճարելիք տուրքերն. ընդ հակառակը՝ մէկ չորրորդ կրնամ ըսել գուցէ մէկ հինգերորդ մաս մը հազիւ կ'անուի՝ որ սիրով և զիւրութեամբ վճարեն իրենց Ազգ. տուրքը. միւս մնացեալները գրեթէ տհաճութեամբ և պատճառանօք կ'արտաւորին վճարել. նաև կարծեն թէ՛ եթէ տրոց չափը քիչ ըլլայ, այսինքն՝ հինգ և կամ երկու դր. ըլլայ, բոլոր ազգայինք կ'մասնակցին, հետեւաբար աւելի մեծ գումարներ կ'ըսանան. բայց փորձառութիւնն ատոր հակառակը կցուցնէ, ուստի եկըսեմ թէ՛ այդ հինգական դր. հաւաքելու ձեռնարկը չյաջողիր »:

Նոյն նիստ. 118 երես և Ա. սիւնակին վարի երկու և Բ. սիւնակին վերի երկու տողերը պէտք է այսպէս արձանագրուին. փոխանակ ես կերաշխուսորեմ և այն ըսելու պիտի ըսուի, « Ես աստիճան կերպիւ կ'այտարարեմ, թող Ազգային ժողովս որոշէ, Ազգ. սնտուկը կարող է հինգ հազար դր. ամսական վճարել զաստիարակութեան համար և եթէ կուզէ յառաջիկայ ամսագ լիւն գործադրել թող հրամայէ, ինչ հարկ կայ ուրիշ միջոցներու: Եզրակացնելով կսեմ. . . »:

ՔԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Է. նիստ 104

երես և Բ. սիւնակին մէջ նշանակուած խօսքիս եզրակացութիւնն է, որ պէտք է հոն կցուի:

ՄԷԼԻՔԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Է. նստի ատենագրութեան վերջին երես և Ա. սիւնակ. խօսքս թերի է. « առաջարկութեան տէրերը՝ որ երեսուսուս են, Նոյնք և Ղառաշխուսորեմ Գեորգի Բերեալ, և Գեորգի չեն . . . » ըսի: Գարձեալ նոյն երես, Բ. սիւնակ. ինձ համար գրուած է թէ քուէարկութեան շնասնակցեցաւ. սխալ է այս. քուէարկութեան մասնակցեցայ և հակառակ քուէ տուի:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Է. նիստ. 111 երես. և Ա. սիւնակ. 9 երեսուսուսանայ առաջարկութեան մէջ Անդղիոյ կառավարութեան դէմ եղած ակնարկութեան մասին ընդարձակօրէն խօսած էի. այն խօսքերս ամբողջ գրուած չեն ատենագրութեան մէջ. Է. Ե. մը կայ սակայն՝ որ պէտք է գէթ յիշատակուի, այն է Ազգային ժողովս, որ մինչև ցարդ իր պիւտձէն անգամ քուէարկած չէ, սակայն կրնայ ըսել թէ հարստահարութեանց խնդրոյն համար ամեն պէտք եղածն ըրած է:

Նոյն նիստ. 117 երես և Բ. սիւնակ. խօսքիս մէջ սխալ մը կայ. « Սակայն պէտք է գիտնալ ևն » պիտի ըլլայ. « սակայն պէտք չէ յետաձգել զաստիարակութեան խնդիրը մինչև տրոց խնդրոյն նկատառումը և ապա ըստ այնմ Գաստիարակութեան համար գումար մը սահմանել. Գաստիարակութեան դըրամ սահմանելը հոգեվարք հիւանդի մը բըժիշկ հասցնելու կը նմանի, երբ ժամանակն անցնի օգուտ մը չըլլար և այլն »:

Գիտողութիւնք սպասելով, Է. նստի ատենագրութիւնն ալ քուէի դրուելէ ետեւ, ԸՆԴՈՒՆՈՒԵՑԱԻ Ժողովն միաձայնութեամբ:

4.

Առաջարկութիւն իւթիւնեան Յուկոր Էֆէնտի:

Ազգային երեսուսուսան իւթիւնեան Յուկոր Էֆէնտի յետագայ առաջարկութիւնը կարգացուեցաւ.

Վսեմափայլ ատենապետ Էֆէնտի Ազգ. երեսուսուսական ժողովոյ

Անցեալ տարի հրաժարեալ Քաղ. ժողովոյ համարատուութիւնն՝ որ տարի մ'եղաւ, և թէ այս սահմանագրական տարեգլխոյն գաղարեալ Քաղաքական ժողովոյ համարատուութիւնը՝ հինգ ամիս անցաւ, դեռ ժողովոյս գիւանին յանձնուած չտեսաւ Երեսուսուսութիւնը:

Ուստի հրաժարեալ և թէ գաղարեալ Քաղաքական ժողովոյ գիւաններէն համարատուութիւնն Ազգային ժողովոյս կողմանէ անմիջապէս յաջորդ նստին գիւանին ձեռօք պահանջել կառաջարկեմ:

22 Սեպտ. 1878 Ազգ. երեսուսուսան ՅԱԿՈՐ ԷՖԷՆՏԻ

ՔԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ոչ թէ նստիս Քաղ. ժողովոյ համարատուութիւնը չէ եկած, որ պէտք էր գոր տարույս բացման Բ. նստին, այլ և Պիւտձէն ալ եկած չէ, որ այն ալ գոնէ Գ. նստին ներկայացած պէտք էր ըլլալ, և այսօր Թ. նիստը կրնենք, և դեռ ներկայացած չէ որ խիստ ցուայի է:

ԱՏԻՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Տակաւին Քաղ. ժողովոյ կազմութիւնը չենք լրացուցած. պէտք է գայն լրացնենք և այնուհետև Պիւտձէն ուղեկը:

ՔԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ներեցէք ինձ զիտել տալ, ատենապետ Էֆէնտի, թէ յուզած խնդիրս Քաղ. ժողովոյ ամբողջանալուն հետ բնաւ վերաբերութիւն չունի. վասն զի՝

թող թէ ընտրուածներն արդէն մեծագոյն մաս կկազմեն և իրենց նիւտերը կհարունակեն, այլ և ըստ օրինի՝ Պիւտճէն նախորդ ֆաղ ժողովը պէտք էր պատրաստած ըլլալ, որով և հիմա սոյն զխտողութեանց բնաւ հարկ չէր մնար:

Բաց ասկէ՝ մեր օրակարգին մէջ կան այնպիսի խնդիրներ, մանաւանդ դաստիարակութեան և Պատրիարքարանի պաշտօնէի խնդիրները, որք անանց Պիւտճէի շին կրնար լուծուիլ և սրբաւիլ, և եթէ երկարատեան օրէն պատճառաւ Պիւտճէ չներկայանայ մեզ, միթէ սոյն ստիպողական խնդիրներն անլոյժ պիտի թողունք: Ուստի կառավարիւմ ստիպողականութիւն տալ Պիւտճէի խնդրոյն, և պահանջել վարչութեանն որ ընդհուպ ներկայանան:

(Հ.---Յ.---Բ.---Ն.--- ցայտէր)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Շատ աղէկ. կարահանջներ:

ՕՐԱԿԱՐԳ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ

ԷՆՔՍԷՐՃԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Ասկէ ասաջ դաստիարակութեան խնդրոյն առաջնութիւն գրուելուն նախանձախնդիր եզոյն ես էի հիմա ալ ճ խնդիր կան օրակարգին մէջ, որոց մէջ փախուչաւ կտեսնեմ օրուան անունն կարեւոր մէկ խնդիրն, այն է Հայկական խնդիրն, որ մարերն յուզած է արդէն կառավարիւմ որ անոր առաջնութիւն տրուի, որպէս զի յուզեալ մտքերն հանդարտին:

ՓԱՓԱՉԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Մինչդեռ ֆաղ ժողովոյ մասնական ընտրութեան խնդիրը

կայ՝ որ Օրակարգին մէջ պէտք էր անցնիլ, այն չկայ, և անոր տեղ քանի մը տեղեկագրեր կան՝ որ զիւսանէրէն եկած և անցած են Օրակարգին մէջ. սխալ է այս, պէտք էր ըստ կանոնի այդ տեղեկագրերը նախապէս կարդացուէին ժողովոյ մէջ, և յետոյ եթէ ժողովն որոշէր՝ Օրակարգն անցնէին: Ես կտեսնեմ որ Օրակարգնիս պարագ տեղը ծանրաբեռնեալ է. ուստի կառավարիւմ թեթեւցնել:

ՂԱԶԱՐԱՅԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Փախուցեան էֆէնտի զխտողութեան առաջին մասը խիստ իրաւացի է. պէտք էր որ այսօր ֆաղ ժողովոյ մասնական ընտրութեան համար բուէթիթերը պատրաստ ըլլային ձեռքերնիս: Գալով Օրակարգին մէջ տեսնուած խնդիրներուն, դաստիարակութեան խնդրոյն համար այսօր բան մը կարող չենք ընել, քանի որ Պիւտճէն եկած չէ. նոյնպէս Պատրիարքարանի պաշտօնէի խնդիրը չենք կրնար նայիլ, ըստ որում այն ալ Պիւտճէին գալուն կկարօտի: Կմնայ Հայկական խնդիրն, որուն տեղեկագիրը դեռ Նախաքննիչ յանձնախմբին եկած և կարդացուած չէ. նոյնպէս Յարարերութեան և Նախաձեռնութեան զիւաններն եկած տեղեկագրերը դեռ կարդացուած չեն, և ժողովն որոշած չէ անոնց Օրակարգ անցնիլն: Ասոնցմէ զատ՝ տեղեկագիր մ'ալ պիտի ունենանք Մասիսի մէջ հրատարակեալ նամակի մը մասին Ծ երեսփոխանաց առաջարկութեան նկատմամբ, որ Նախաքննութեան յղուեցաւ, և դեռ չէ եկած:

Կեզրակացնեմ թէ մեր այսօրվան բուն գործը ֆաղ ժողովոյ մասնական ընտրութեան խնդիրն ըլլալու էր:

ՔԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Պիւտճէի ըստիպողականութեան մասին եղած զխտողութեանց ես ալ ձայնակցեցայ ասկէ ասաջ. Օրակարգին մէջ քանի մը խնդիրներ կան, որոնք կապակցութիւն ունին Պիւտճէին հետ, ինչպէս Քրիստոստոսը էֆէնտին յիշեց. մա-

նաւանդ Պատրիարքարանի պաշտօնէից խնդիրն, որոց վիճակն ի մտոյ գիտեմ թէ խիստ ցաւալի է և նկատառման կարօտ ուստի վերստին կառավարիւմ որ վարչութեան ազդարարութիւն լինի Պիւտճէն փութացնելու համար:

ՓԱՓԱՉԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Մասիսի մէջ հրատարակեալ նամակի մասին Ծ երեսփոխանաց առաջարկութեան ցարդ անպատասխանի մնալուն նկատմամբ խօսք մ'եղաւ. կպատասխանեմ թն Յարարերութեան և Չեռնհասութեան միացեալ դիւանք՝ որոց յղուած էր նոյն առաջարկութիւնը, վարչութեանն թացատրութիւն ուզած և դեռ պատասխանն առած չըլլալուն համար շեն կըցած իրենց տեղեկագիրը բերել:

ԷՆՔՍԷՐՃԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Եթէ Հայկական խնդրոյն առաջնութիւն տալ առաջարկեցի, պատճառն այն էր որ Օրակարգին նայելով զանի պատրաստական խնդիր նկատեցի. եթէ անոր անմիջապէս չպիտի կրնանք ձեռնարկել, դարձեալ դաստիարակութեան խնդիրը պէտք է իր առաջնութեան կարգը պահէ:

ՄԷՐԵՆՄ-ԳՈՒԼԻ Յ. ԷՖ. — Ես կարծեմ թէ օրն իրիկուն կընենք եթէ դիւանք թող ասց որ ամենքս ալ այսպէս Օրակարգին վրայ երկար բարակ զխտողութիւններ ընելու ելենք:

Օրակարգին մէջ առաջին տեղը կըսնէ դաստիարակութեան խնդիրը. այս խնդրոյն համար վարչութեանն զիր մը կսպասէինք, եկած է թէ ոչ. եթէ չէ եկած, այն ձգենք և անցնինք միւսին. բայց գործենք:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Օրակարգի խնդիրներուն առաջ կամ ետ անցնելու մասին խօսիլ իրաւունք է ամեն երեսփոխանաց, Նախ և առաջ Տեղեւմաք էֆէնտի առաջարկեց Հայկական խնդրոյն առաջնութիւն տալ:

Անոր ետեւէն Քրիստոստոսը էֆէնտի զխտել տուաւ թէ ֆաղ ժողովոյ մասնական ընտրութեան քուէթիթերն այսօր պատրաստ պէտք էին ըլլալ: Իրաւ է թէ ֆաղ ժողովոյ մասնակի ընտրելեաց ցանկը պատրաստ է, և Օրակարգին մէջ չանցնիլը սխալման մը արդիւնք է: ֆաղ ժողովոյ Ծ անդամներն ընդունած են իրենց պաշտօնը, և Յ անդամ պակասած է, որոց ընտրութիւնը պիտի կատարուի. եթէ ժողովն որոշէ միաձայնութեամբ, հիմա ընտրութիւնը կրնանք կատարել. իսկ եթէ բացակայ երեսփոխանաց իրաւունքը չըզենելու համար ժողովը զայն յետաձգել հարկ համարի, կրնանք այժմէն քննիչներ սահմանել և քուէարկութիւնն աւրիչ օրուան թողուլ:

ՂԱԶԱՐԱՅԵԱՆ Ք. ԷՖ. — ժողովն արդէն որոշած և Սրբազան Հօր յանձնած էր որ Ատենապետաց դիւանին միջոցաւ ընտրելեաց ցանկ մը բերէ: Ցանկն եկած է, և եթէ ներկայուի, պատրաստ ենք մեր քուէն տալ: Ուրիշ խնդիր է որ ձեռն պակասութիւն մը տեղի ունեցեր է. Օրակարգն անցնիլ պէտք է եղեր, որպէս զի անոնք՝ որ բացակայ են և քուէարկութեան մասնակցիլ կուզէին, կարող ըլլային գալ այսօր: Ըստ իս բացակայք իրաւունք չունին բողոքելու, քանի որ պարտաւոր էին գալ և շեն եկած:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Օրակարգին մէջ չեզած խնդրոյ մը վրայ ըստ օրինի չկրնար գործողութիւն ըլլալ, բացակայից զխտողութիւն ընելու տեղի կարուի: Ուրիշ բան է թէ որ ժողովը միաձայն կորոշէ այսօր ընտրութեան կատարուիլը:

ՔԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Օրինաւորութիւնը յարգած ըլլալու համար կատարուելով որ յառաջիկայ նստին թողուի այդ ընտրութիւնը:

ՉԱՆԵՐ. — Այո՛, այո՛:

ՂԱԶԱՐԱՅԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Քուէի գրէք ատենապետ էֆէնտի:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կտեսնեմ որ ընտրութիւնն այսօր չկատարուելու և յաջորդ նստին մնալու մասին միաձայնութիւն կայ :

ԴԱՐՁԵԱՆ ԶԱՅՆԵՐ. — Այո՛, այո՛ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ուրեմն քուէի դընելու հարկ չկայ : Քաղ ժողովն, որ արդէն իր մեծամասնութիւնն ունի, կրնայ գործել ըստ օրինի առանց սպասելու իր ամբողջութեան : Կմնայ Փատկառեալն էՖիլեոսի դիտողութեան պատասխանել : Օրակարգին մէջ տեսնուած քանի մը տեղեկագրոց համար ըսաւ թէ նախապէս կարդացուած և որոշուած չեն Օրակարգն անցնել : Ես կ'ընեմ որ Հայկական խնդրոյ տեղեկագրին համար անցեալ նստին երբ նախաքննիչ յանձնախմբին ատենադպիր Ներսէս Հայր սուրբն ըսաւ թէ պատրաստ է, որոշուեցաւ Օրակարգն անցնել : նոյնպէս եղաւ նաև Հիւանդանոցի վերաբերեալ բողոքագրի մասին եկած տեղեկագրին համար : Այսու ամենայնիւ եթէ որեւէ կասկած մ'ալ լինի ձեռն պահութեան մասին, այդ պահասութիւնը կրնայ դարմանուիլ յիշեալ տեղեկագրերը կարդացուելով :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Կանոնը կառահանջէ որ եկած տեղեկագրերը նախ կարդացուին, և ապա ժողովն եթէ նախազգուշացնէ, Օրակարգն անցնին վիճարանութեան ենթարկուելու համար : Յոյզ է որ Հայկական խնդրոյն վերաբերեալ տեղեկագրին համար Ներսէս Հայր սուրբը պատրաստ է ըսաւ : բայց Օրակարգն անցնելու կամ չանցնելու մասին խօսք մը չեղաւ : թէ որ գիտնայի թէ Օրակարգը պիտի անցնէր, դիտողութիւն ունէի ընելու :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ըսի թէ ձեռն պահասութիւնը կրնանք լրացնել : անգամ մը կարդացուելէ ետև ժողովը կորոչէ վիճարանութեան ենթարկուիլը կամ ոչ, այս է դար-

մանը : Արդէն Պատրիարկութեան խնդրոյն համար վարչութեան տեղեկագիր պիտի գար, չէ եկած : այն կմնայ : Պատրիարքարանի պաշտօնէից խնդրոյն գալով, շատոնց հետէ Օրակարգին մէջ է այն : Հիմա կամ այս խնդիրը ձեռք առնելու է, և կամ ինչպէս Տեղեկագր էՖիլեոսի կառավարիչէ, Հայկական խնդրոյն առաջնութիւն տալու է : Եթէ ժողովը կհաճի, նախ տեղեկագրոց ընթերցումն սկսինք :

(Հասնուեալն յայնք)

Անմիջապէս նախաքննիչ յանձնախմբի տեղեկագրեր Ներսէս Հայր սուրբին խօսք տրուեցաւ տեղեկագիրը կարդալու, որ բեմն ելնելով կարդաց հետեւեալը .

ՊԱՏՃԷՆ

Վսեմափայլ Ատենապետ ԷՖիէտի Աղգ. Պատկառելի Ընդհանուր Ժողովոյ .

Հայկական խնդրոյն համար Պատկառելի Ժողովէդ կարգեալ նախաքննիչ Մասնաժողովս իւր պաշտօնը կատարելով կիրթայ ներկայիւս իւր տեղեկագիրը մատուցանել :

Մասնաժողովս իւր ընդունած հրահանգին համաձայն գիմեց Սրբազան Պատրիարք Հօր՝ Հայկական խնդրոյն վերաբերեալ իւր քով գտնուած բոլոր գրութիւնք տեսնելու : Նորին Սրբազնութիւնն զանանք բոլորն Մասնաժողովոյս ներկայացուց, և իրր Մահմանադրական Պատրիարք իւր ձեռնարկութեանց մանրամասն համարը տուաւ բացատրու-

թեամբ հանդերձ, սոյն գրութիւններն Մասնաժողովս մանրախոյզ հետազոտութեամբ մի առ մի կարդալով, զանանք Աղգային շահուց ըստ ամենայնի համաձայն և պարտապատշաճ գործառնութիւնք ամենայն անձնուիրութեամբ ու արիութեամբ ի գործ դրուած գտաւ, և յօռի վարչութեան դէմ գաւնապէս բողոքուած՝ Հայ Ժողովրդեան վիճակին անխուսափելի դարման՝ Հայաստանի մէջ Հայ վարչութեան անհրաժեշտ բնալը հաստատուն և իրական ապացոյցներով ցոյց տրուած էր :

Մասնաժողովս՝ ինչպէս լսեց Սրբազան Պատրիարքը, նոյնպէս Պէկեան էֆէնտի ձեռքը գտնուած Հայկական խնդրոյ վերաբերեալ գրութիւններն ալ (ըստ իւր յայտարարութեան յատենի Պատկառելի Ժողովոյդ) տեսնել պատշաճ գատեց, և հրաւիրեց զինքը ներկայացնել զանանք Մասնաժողովոյս : որպէս զի եթէ անոնց մէջ կտակածի կամ շիթութեան տեղի տուող բան մը տեսնէ, որ քննութեան արժանի ըլլայ, կարենայ Պատկառելի Ժողովիդ բերել և ներկայացնել, և ըստ սյնմ քննութեան եղանակին ու ժամանակին վրայ կործիք յայտնել : սակայն Պէկեան էֆէնտի չհաճեցաւ այդ թղթերն ներկայացնել, այնպիսի առարկութեամբ, որով Մասնաժողովոյս պաշտօնը սխալ մեկնած էր : ուստի Մասնաժողովս չուզելով իւր հրաւերը երկրորդել, պատշաճ գատեց Պատկառելի Ժողովոյդ տնօրէնութեանը յանձնել :

Արդ՝ Մասնաժողովս կեդրակացնէ իւր տեղեկագիրը թէ, Սրբազան Պատ-

րիարք Հօր՝ Հայկական խնդրոյ վերաբերեալ բոլոր գրութիւններն տեսնելով և քննելով, բնաւ կասկածի կէտ մը դըտած չէ անոնց մէջ — ուստի Ամեն Սրբազան Պատրիարքը Պատկառելի Ժողովոյդ վստահութեանն և շնորհակալութեանն արժանի է, Հայկական խնդրոյ մասին իւր բոլոր գործողութեանց համար, զորս իւր պատասխանագրովք ամփոփած և բերած է Պատկառելի Ժողովոյդ :

22 Սեպտեմբեր 1878
Մեմբ խորին յարգանք
Անդամք նախաքննիչ Մասնաժողովոյ
Ատենապետ
Կարգեալ Եղիշեան Սէրճէեան
Տեղեկագրեր և Ատենադպիր
Ներսէս վարչարար Աւուշեան
Ա. Մ. Վ. Ուրբէեան Բարսէղ Հալաբեան
Գ. Պարսէան Սէրճէեան Մանուկեան

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Նախ՝ սոյն տեղեկագրին վրայ պէտք է խօսինք, որչեզեք համար թէ արդեօք Օրակարգն անցնելու է չէ նկ նախազգուշով մերժելու է :

ՊԱՐՁԱՐՈՍԵԱՆ Բ. ԷՖ. — Եթէ ստիպողականութիւն արուի, կանոնը կըսէ թէ տեղեկագրին ներկայացեալ օրն ալ անմիջապէս կրնայ վիճարանութեան ենթարկուիլ :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Տեղեկագիրը թերի է, քանի որ Պէկեան էՖիլեոսի հրաւիրուեր է իր քով թղթերը տանելու Յանձնախմբին և չէ տարեր : Ժողովը սկսեք է ծանուցանել Պէկեան էՖիլեոսին՝ որ ստանի, ապա թէ ոչ տեղեկագիրը պակասաւոր է :

Պէկեան Թ. ԷՖ. — Թէ և Օրակարգին մէջ է արդէն այս խնդիրը և կրնայ անոր վրայ խօսուիլ, բայց ըստ որում Փառալուստեան

էֆէնտի գիտել առաւ թէ իբր նոր ներկայացեալ խնդիր Օրակարգն անցնելէ առաջ տեղեկագրին թերի մասը քացնել հարկ է, ուստի թէ որ ժողովը կհասնի, այդ թերի մասին վրայ պիտի խօսիմ. այսինքն թէ Յանձնախմբին իմ երթալս հարկ էր թէ ոչ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Պէկեան էֆէնտին իրաւունք ունի փաստարանել թէ Յանձնախմբին չնեղակայանալուն իրաւունք ունէ՞ր թէ ոչ:

Պէկեան Է. — Տեսարք երեսփոխանք. խնդիր մը կար Հայկական անունով. Սրբազան Պատրիարքի համար բերաւ առ համարառու մարմինն որ է երեսփոխանութիւնն. այս վերջնայն իրաւունքն էր իր գիտողութիւններն ընել. ես յեաինս երեսփոխանաց գիտողութիւն ըրի. իմ գիտողութիւնս կրնայ ուղիւ ալ ըլլալ, սխալ ալ ըլլալ. եթէ իրաւունք չունէինք իբր երեսփոխան գիտողութիւն ընելու և կարծիք յայտնելու, ինչո՞ւ բերին մեզի այս համարառութիւնը: Եթէ Յանձնաժողովին ատենը տանկ պէտք էր, բնաւ հոս բերուելու չէր. քանի որ հոս բերուեցաւ, ըսել է որ մեր քննադատութեանն ենթարկել ուզուեցաւ. այս սեռութեամբ իմ գիտողութիւններս վերադասած եմ սոյն երեսփոխանական ատենին մէջ ընել և իմ կարծիքներս պաշտպանել ձեռքս եղած վաւերական գրութիւններով: Իմ ընելիք խօսքերս ոչ ազգային շահուց կղպչին և ոչ քաղաքականութեան: Գիտեցէք երեսփոխան էֆէնտիներ, որ այս կերպով մեծ սկզբունք մը ոտքի տակ կերթայ: Ազգ. ժողովոց համարառութեան իրաւունքը կը դո՞ստի: Ուստի կխնդրեմ թող տալ ինձ, համարառութեան իրաւունքս ի գործ դնել յայտմ մասին, սոյն համարառութեան մէջ: Արդէն առաջին օրէն սկսած էի իմ գիտողութիւններս ընել հոս, կուզեմ որ դարձեալ հոս շարունակեմ. եթէ սխալ են իմ կարծիքներս, և դատաւարտութիւն հարկ է, ևս կընդունիմ այդ դատաւար-

տութիւնը. միայն թէ քանի որ խնդիրը հոս ներկայացաւ, հոս պէտք է լինի նաև մեր քննադատութիւնը: Եթէ վաւերապէս էր իրենդրը և հոս յուղուին անպատեհ, պէտք չէր բերել, քանի որ հոս բերուեցաւ, ես ալ հոս կվերապահեմ իմ ըսելիքներս, այլ է որ ժողովը չուզէ լսել:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Պէկեան էֆէնտի խօսքերուն մէջ կէտ մը կայ՝ որ պարզ օրինական ձևի կվերաբերի. ըստ իմ կարծեաց, Ազգ. երեսփոխանական ժողովոց և ամեն ժողովոց գործառնութեանց ձևերը յեղաշրջել ուղեց: Նախ պէտք է գիտնալ թէ իրենդիրը համարառութիւն չէ: Ենթադրելով իսկ թէ համարառու մարմին մը համար բերած ըլլար հոս, Պէկեան էֆէնտի շուրջը ըմբռնել թէ ժողովէս ընտրեալ յանձնախմբի մ'առջև գիտողութիւնը կրնան լսուիլ և քննութիւն ըլլալ: Պէկեան էֆէնտի կըսէ թէ իր քննադատութիւնները հոս միայն կուզէ ընել. և չէ թէ ասկէ դուրս, քայց ժողովուարաց է. ուզէ նէ ինք կըրէ և ուզէ նէ իր մասնախմբին կը յղէ խնդիրը պատրաստելու համար: Կտեսնենք որ Նախաքննիչ յանձնախմբը Ս. Նախադահէն պէտք է զած տեղեկութիւններն ստանալէ ետև, տեսնելով որ Հայկական խնդրոց մասին միմիայն Պէկեան էֆէնտի ընդգիմարանութիւնը պատճառաւոր է նախաքննութեան, բնականաբար անհրաժեշտ համարեր է անոր բացատրութիւններն ալ լսել և քովն եղած թղթերը տեսնել, սո անց օրոյ իւր պաշտօնը թերի կը մնար: Իսկ Պէկեան էֆէնտի պատասխաներ է թէ ինք պարտաւոր չէ Յանձնախմբին տեղեկութիւն տալու: Միևնոյն պատասխանը Պէկեան էֆէնտի հիմա հոս ալ հանդիսապէս յայտնեց՝ երբ Փափաղեան էֆէնտի Յանձնախմբին տեղեկագրոյն թերի ըլլալը մէջ բերաւ. Պէկեան էֆէնտի կտխալի այս կէտին մէջ. քանզի ժողովն ազատ է որ և է խնդիր ինք ըսել կամ իր գիտաններէն մէկուն և կամ յանձնախմբի մը յղել: Այսուհանդերձ Պէկեան էֆէնտի խօսքերէն այնպէս կըմբռնեմ թէ

ժողովն որոշած ըլլալուն համար կխորշի Յանձնախմբին երթալն, և եթէ ժողովն որոշէ, չպիտի ընդգիմանայ իր գիտողութիւնները Յանձնախմբին հաղորդելու:

Պէկեան Է. — Ներկեցէ՛ք ատենապետ էֆէնտի, իմ խօսքս սխալ ըմբռնած էք. ես չըսի թէ Ազգային ժողովն եթէ որոշէ իմ երթալս Յանձնախմբին, կընդունիմ. ընդհակառակն ես պայման դրի այս ժողովէն դուրս բացատրութիւն չտալու: Ես չեմ զըլանար, ուրանար Ազգային ժողովոց յանձնախմբի կազմելու իրաւունքը. զայդ անդիտանալու չտի տղէտ չեմ: Ես ըսի թէ ժողովին իրաւունքն է Հայկական խնդրոյն վրայ համար առնուլ Ս. Պատրիարքէն, և այս համարառութիւնն արդէն ներկայացած ըլլալով ժողովոյս, ես ալ իբրև սոյն համարառու մարմնոյն անդամներէն մին իրաւունք ունէի իմ կարծիքս հոս յայտնել ժողովը կրնար զիս լսիլ ետև իմ թղթերս զրկել ուր որ պատշաճ դատէ. իսկ ես պարտականութիւն չունիմ Յանձնախմբին երթալու, ոչ ալ իմ քովի թղթերս տանելու. վասն զի ոչ ամբաստանող եմ և ոչ ամբաստանեալ այս խնդրոյն մէջ: Ես Յանձնախմբին կազմութիւնը կամ գոյութիւնը չէ որ կը ժխտեմ. ժողովը կրնայ կազմել և պիտի կազմէ անուշտ յանձնախմբ մը՝ երբ ես խօսիմ և լինցնեմ: Ես ներկայ Յանձնախմբին կատարած պաշտօնն է որ կժխտեմ և իրաւամբ. վասն զի իրեն արուած պաշտօնին հակառակ վարուած է: Ահաասիկ է. նստի ատենագրութեան մէջ՝ ատենապետ փաշան սասկէս բացատրած է այդ Յանձնախմբին պաշտօնը.

(— ԿՐԴՅ ԳԵՒԷԼԵ) —

« Յանձնախմբ մը պիտի դնենք՝ որ երթայ Սրբազանէն գործը հասկընայ և տեղեկագիր մը բերէ մեզ թէ սոյն խնդրոյն վրայ քննութիւն և հրատարակական վիճարանութիւն ընելու ժամանակն եկած է թէ չէ, և եթէ եկած է, ի՞նչ կերպով զայն ընել պատշաճ կըստէք »:

Ահա այսքան է Յանձնախմբին պաշտօնը. նոյն օր ատենապետ փաշան ալ ճանչցաւ իմ քննադատութեան իրաւունքս. սակայն օրը չէ ըսաւ և կզրակացուց որ Յանձնախմբին երթայ Սրբազանին հետ բանակցելով՝ օրը և տեղը հասկընայ և տեղեկութիւն բերէ հոս: Այս ատենութեամբ պատրաստ եմ իմ քննադատութիւնս ընելու և իմ քովի վաւերական թղթերս ներկայացընելու եթէ ժողովն որոշէ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ուրեմն կընդունիք որ ժողովը պէտք է որոշէ թէ արդեօք հոս չէ նէ Յանձնաժողովին ներկայացնելու էք ձեր քովի թղթերը:

Պէկեան Է. — Բայց ես ազատ եմ ընդունիլ կամ ոչ ժողովին ընելիք որոշումը:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Խնդիրը չճաղաղելու համար մինակ օրինական կէտերու վրայ պիտի խօսիմ: Ե. նստին ես ներկայ չի. քայց ատենագրութիւնը ձեռքս է, որ արդէն վաւերացած ըլլալով իրաւունք ունիմ զայն իբր հեղինակութիւն նկատել:

Եթէ խնդիրը պաշտ արեամբ նկատենք, կտեսնենք որ 12 երեսփոխանաց կողմէ հարցում մ'ուղղուեր է Ս. Պատրիարքին Հայկական խնդրոյն վրայ, և Սրբազանն ալ պատասխան մը բերեր է:

Պէկեան Է. — (Ընդհանրապէս) Համարառութիւն բերեր է ըսէք.

ՓԱՓԱՋԵԱՆ ԷՖ. — (Շարունակելով) Շատ լաւ, թող համարառութիւն բերած ըլլայ ո գիւտներ նախաձեռնով մը Ս. Պատրիարք Հօր համար վաաստեմեան քուէ առաջարկեր է. ըստ կանոնի իրաւունք է նախաձեռն առաջարկել միջազէպ մը գոցելու համար: Պէկեան էֆէնտի խնդիրը նախաձեռնով ատենանէն դուրս հանել շտալու համար թողտուութիւն ուզեր է խօսելու. և այնպիսի գայթակղեցուցիչ յայտարարութիւններ ըրեր է, որ ժողովն ստիպուեր է կանգ առնուլ, նա-

խաղճոով տալիք վստահութեան քուէն մէկ կողմ դնել . և ըստ որում խնդիրն մասնակ և Պէկեան էֆէնտի յայտարարութիւնները ծանրակշիռ էին , ուստի ժողովը մոխանակ Պէկեան էֆէնտի ծոցէն հանած տօքիւմաններն ու գրութիւնները իր ատեանին մէջ լսելու և ասլա նախաքննութեան յղելու , որոշեր է Նախաքննիչ Յանձնախումբ մը կարգել և անոր յղել խնդիրը . որպէս զի պէտք եղած խուզարկութիւններն ընէ , և ըստ այնմ հրապարակային քննութեան ու վիճարանութեան հարկն ու եղանակը տեղեկագրէ :

(+ա) է քննարաններէ քննարանները

Մտիկ ըրէք . քիչ մ'ալ մեզ մտիկ ըրէք : Հիմա ինչ կրտէ Նախաքննիչ յանձնախումբը . կրտէ թէ Սրբազան Հօր բոլոր թղթերը նախեցայ , պէտք եղած տեղեկութիւններն ըստացայ և կասկածելու բնաբան մը չգտայ . ուստի հարկ եղաւ որ տեսնեմ Պէկեան էֆէնտի թղթերն ալ այն տօքիւմաններն ու գրութիւնները որոնցմով պիտի հաստատէ մեքենայութիւններն , խարէութիւններն ու կեղծիքները . . .

Այս պահուս Ատենապետ և Ատենաղբալիք էֆէնտիներուն մէջ ծագած թիւրխացութեան մը պատճառաւ ժողովը քանի մը վայրկեան ազմկալից կերպարանք առաւ , և սոյն միջոցին Երեսօրհանաց ոմանց մէջ փոխանակուած խօսքերուն վրայ Պէկեան էֆէնտի հետևեալ խօսքերուն արձանագրուիլը պահանջեց :

« Հոս պիտի խօսիմ , և իմ քննադատութիւններս հոս պիտի ընեմ : Խարէութիւններ , կեղծիքներ պիտի յայտնեմ : Արձանագրեցէք այս բաներս » :

(Երեսօրհանաց կողմէն քննարան և քննարաններէն յայտնեց)

ՍՐԲԱԶԱՆ ՆԱԽԱԳԱՆ — Այս Հայկական խնդիրն ինչպէս գիտէք , իմ պատասխանատուութեանս տակ ինձի յանձնուած էր արդէն . ևս եկայ ձեր մէկ հարցմանը պատասխան տալու . դուք ևս յանձնախումբ

մը կարգեցիք , որ երկան բարակ ինչ տեղեկութիւններ ուղեց և ստացաւ :

Դուք ինչո՞ւ իրար կանցնիք , ևս աւերաստանուած եմ իրր դաւաճան և իրր խարերայ . եթէ ստոյգ է այս , հոս նստելու արժանի չեմ :

Կհրաւիրեմ Պէկեան էֆէնտին որ կարգայ ձեռքի թղթերը . տեսնե՞ք ի՞նչ է դաւաճանութիւն ըսուածը :

Այս միջոցին Պէկեան էֆէնտի ոտք ելնելով՝ բեմն երթալէ առաջ Սրբազան Հօր ձեռքը համարեւել ուղեց . բայց Նորին Սրբազնութիւնը՝ դաւաճանին յետքէն համարեւել ըսելով թոյլ չտուաւ , և ստիպեց որ կարգայ ձեռքի թղթերը : Փափազեան էֆէնտի որ արդէն բեմը կը գտնուէր , դեռ խօսքս լմնցուցած չեմ և միայն Ատենապետը կըրնայ զիս բեմէն վար առնել ըսելով՝ բեմէն վար չիջաւ , և Պէկեան էֆէնտի նորէն իր տեղը դարձաւ , շէն շէն զոչնչէր , պոտալով :

Ազմուկը երթալով կծանրանար : Մէկ կողմէ փափազեան էֆէնտի խօսքին շարունակութիւնը լսել ուղղներուն և միւս կողմէ Պէկեան էֆէնտի թղթոց ընթերցումը պահանջողներուն ձայներն իրար խառնուելով , ատենին հանդարտութիւնը պահ մը խանգարեցաւ :

Գիւանին մէջ ծագած թիւրխացութիւնը սոյն միջոցին արդէն պարզուած ըլլալով Ատենապետ էֆէնտին ժողովին կարգապահութեան ղեկն իսկոյն ձեռքն առաւ , և ծանուցանելով որ ատենաբան մը կայ արդէն ի բեմն՝ որ դեռ իր խօսքն աւարտած չէ , և պէտք է որ նախ նա իր խօսքն աւարտէ և յետոյ ուրիշ մ'անոր յաջորդէ եթէ ժողովն որոշէ , հրաւիրեց զփափազեան էֆէնտին շարունակել իր խօսքը :

ՓՅՓԱԶԱՆ Ս. ԷՖ. — Ատենաղբալիք էֆէնտին կրտէ թէ Նախաքննիչ մասնաժողովին սղաշտօնը միայն Ս. Պատրիարքը լսել էր . ասի սխալ է . և այս խնդիրը հիմէն սխալ բռնուած ըլլալուն համար է որ այսչափ ըս-

միտութիւն և գայթակղութիւն տիրեր է : Երբ երեսօրհան մը Սրբազան նախագահին համար առաջարկեալ վստահութեան քուէն ետ թողելու համար կեղծէ այնպիսի դիտարկութիւններ կընէ ծալած թղթեր ցուցնելով , որ պարզապէս ամբաստանութիւն են Սրբազան Նախագահին դէմ , դիւանին պարտաւորութիւնն էր նոյն թղթերն անմիջապէս պահանջել , կարգալ ժողովին և ասլա յղել նախաքննութեան : Բայց կերեւի որ Պէկեան էֆէնտի այնպիսի բուռն կրիւք խօսեր է , որ վերիվայր տասպալեր է ամենուն մտքերը , և հազիւ նախաքննութեան յղելով խնդիրն յետաձգելու տկար փորձ մ'ըրեր են :

Նոյն օրը ժողովին մէջ տիրած յուզման մէկ ազդեցոյցն ալ Նախաքննիչ Մասնաժողովին սղաշտօնին սահմանն է , որ կրտէ թէ՛ Ս. Պատրիարքէն տեղեկանայ , մինչդեռ պէտք էր լսէր , Նախաքննիչ Մասնաժողովը Պէկեան էֆէնտիին թղթերը պէտք է քննէ , և եթէ անոնց մէջ կասկած հաստատող բան գտնէ զիմ Ս. Պատրիարքին և անկէ ստուգէ և ըստ այնմ քննութեան հարկն ու եղանակն տեղեկագրէ :

Արդ ժողովն կարգեալ յանձնախումբն եթէ միայն Սրբազան Հայրը լսէր և չդառնար մեզ ըսէր թէ քննեցի անոր թղթերն ու գործերը և կասկածելի բան մը չգտայ , արդեօք չպիտի ըսէ ինք թէ ինչու Պէկեան էֆէնտին ալ չհարցաքննեցիր ու անոր թղթերն ալ չքննեցիր . որովհետեւ նա է որ մեքենայութիւններ կան տղաղակած է այս ժողովին մէջ և ի հաստատութիւն յայտարարած է թէ ասքիւմաններ ունի ի ձեռին :

Ուստի Յանձնախումբն իմաստութեամբ վարուերէ Պէկեան էֆէնտին ալ լսել ուղեւել , և հրաւեր կարգալով անոր , որ ձեռքի թղթերովը մէկտեղ ներկայանայ իրեն . Պէկեան էֆէնտի այս հրաւերը մերժեց է , պատասխանազրով մը , զոր լրագրաց մէջ տեսած ենք արդէն , որուն մէջ կրտէ Պէկեան էֆէնտի թէ Յանձնախումբին սղաշտօնը չէ զիս հրաւիրել և իմ թղթերս քննել , Յանձնախումբն ալ Պէկեան էֆէնտի այդ յայտարարութիւնը իր տեղեկագրովն այսօր ժողովիս կ'աղարկէ :

և անոր տնօրինութեանը կ'յանձնէ :

Ուրեմն ժողովիս կ'մնայ վճռել թէ Նախաքննիչ Մասնաժողովն կամ իրաւունք ունի Պէկեան էֆէնտի թղթերն ալ տեսնելու և կամ ոչ :

Գիտե՛լ պէտք է թէ Պէկեան էֆէնտի կպնդէ այս ժողովն գուրս մէկու մը ցոյց ընտալ իր քովի թղթերը , և մինչեւ իսկ եթէ ժողովը Յանձնախումբին տանիլ որոշէ ալ , չեմ տանիր կրտէ : Իրաւունք չունէ՞ր առաջին օրը երբ հասայ Եւրոպայէն , և այսպիսի ցաւալի յայտարարութիւն մը տեսայ , առաջարկելով ժողովն ինք իր մէջ դաւաճակ նստով ամեն բան լսելու խնայ . զի գիտեմ հակառակ թէ Պէկեան էֆէնտի կասկածներն ամենքն ալ անտեղի են , և բան մը չունի ձեռքը որ կարենայ իր այդ նողկալի յայտարարութեանց մէկ փոքր կէտն անգամ հաստատել :

Ազկ նկատեցէք , տեարք , թէ Պէկեան էֆէնտի որչափ կ'ճգնի իր գոչը փոխելու , կաշխատի որ ամբաստանող չերեւայ , այլ լսի քննադատ մը . սակայն էս նստին մէջ ըրած ստիպի յայտարարութիւններն քննադատութիւնը են թէ բացարձակ ամբաստանութիւնք . երբ Ազգին վստահութիւնը զըրաւող Պատրիարքի մը գործոցը մէջ մեքենայութիւններ կան կրտէ , և կարգելու որ ժողովն իր վստահութեան քուէն շնորոգէ առանց զինքը լսելու , ասի ամբաստանութիւն չէ , հասլա ինչ է , մանաւանդ երբ պատրաստ եմ բոլոր լսածներս վաւերական գրութիւններով հաստատել , կրտէ , ինքնին կ'աւանդէ թէ ինք ամբաստանող է :

Սակայն Պէկեան էֆէնտի ինք ալ յետոյ կզգայ իր այս ծանր վիճակը , և հետոյհետէ ատենագրութիւնը որբաղ բերու առթիւ փախտախի ճամբայ կորոնէ , ինչպէս որ ատենագրութիւնները քննելով ստուգելը դիւրին է : Միւս կողմէ ալ նախաքննութեան երթալէ կզգուշանայ , ամբաստանողի կերպարանը վրան շառնելու համար :

Պէկեան էֆէնտի այսօր ալ ուրիշ ծանր և պատասխանատուութիւն հրաւիրող վիճակի մը մէջ կը գնէ զինքը յայտարարելով թէ

Ժողովին որոշման չպիտի հնարանդի : Արդէն Մասնաժողովին շնորհայանաւ աղկ ի նշանակութիւն մը շատաւ և իրեն ձեռքը փաստ չունենալը նշուակեց : Եթէ Ժողովն այսօր որոշէ թէ Մասնաժողովն պիտի երթայ և ուրիշ չեք թայ, իր դատադարձութիւնը իր ձեռքը կը բռնէ պիտի բռնայ : Եթէ Պէկեան էֆէնտի ընկեր թէ Ժողովին որոշման մէջ չընդտայ որ Նախաքննիչ Յանձնախումբն իմ թղթերս ալ պիտի ուղչէ, ուստի չդաշի սահայն եթէ Ժողովն այսօր որոշէ, պատրաստ եմ զանոնք տանիլ Յանձնախումբին, այս իստքը կրնար նշանակութիւն մ'ունենալ : Չեմ կարծեր որ իր ամենակարեւոր օտքիւմաններն Յանձնախումբին շնորհակցելու համար շուրջեր երթալ անոր և կուզէ որ Ժողովն կարգայ : Եթէ այս է պատճառը, կհարցնեմ իրեն, միթէ հոս Ժողովն առջև կարգալէ ետև պիտի չյանձնէ՞ նայն թղթերը Ժողովին. թող պատասխանէ :

Պէկեան Թ. Է. — (Պատասխանելով Այս պիտի յանձնեմ, բայց փախերացեալ պատճէններն ինձ արտելու պայմանաւ :

ՓԱՓՈՉԻԱՆ Ս. Է. — Կտեսնե՞ք տեսքը, որ Պէկեան էֆէնտի շնորհակցելու իր ամենակարեւոր թղթերը նայն իսկ այս Ազգային ժողովին տաննադարին, որ Ժողովին բոլոր թղթերն իր քով պահելու վտանգութիւնը կը կրէ և որ քիչ մ'առաջ զինք կարչապանէր : Պէկեան էֆէնտի այս յայտարարութիւնն ալ նկատողութեան արժանի է :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է. — Ո՛չ, ևս Պէկեան էֆէնտին չեմ պաշտպաներ, այլ արդարութիւնը :

ԱՐԲԱՆՆԻ ՆԱԽԱԳԱՆՆԻ — Ես կ'օրհնուիմ որ Պէկեան էֆէնտի հիմա կարգայ այն թղթերը, բայց մէջոք տեսնեմ թէ իմ ըստարարութիւնս կ'ընդունի մի :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է. — Արբաղան Հայր. իր-

րև Նախագահ իրաւունք ունիք հրաման բռնելու որ կարգացուն Պէկեան էֆէնտի թղթերը : Չեք հրամանը յարկելով հանդերձ կհամարձակիմ դիմել տալ որ Ժողովն ալ իրաւունք ունի սոց մասին իր ազատութիւնը պահպանել :

ԱՐԲԱՆՆԻ ՆԱԽԱԳԱՆՆԻ — Եթէ հիմա չկարգայ և իմ դաւաճանն ու խարերսց ըլլալ չհաստատէ . . .

ՉԱՅՆԵՐ. — Արբաղան Հայր, Չեզի համար չեն սոց բառերը :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է. — Ես կապահովեմ Ձեր Արբաղանութիւնը յանուն ժողովայ թէ երբէք Պէկեան էֆէնտի դաւաճանն բառն արտասանած չէ Ձեր անձին համար, ինչպէս որ ամենագրութեան մասին իր ըրած սրբագրութիւններէն ալ հասկցուեցաւ : Եթէ այդ պիտի բառ մը բերնէ՞ սպրդած ալ է, քանի որ ինք չէ կըսէ, չըսած պէտք է համարինք :

Պէկեան Թ. Է. — Ո՛չ, ըսած չեմ :

ԱՐԲԱՆՆԻ ՆԱԽԱԳԱՆՆԻ — Թէ որ ինձ համար ըսուած չէ դաւաճան բառը, թող կարգայ և տեսնենք թէ որո՞ւ համար է : Պէկեան էֆէնտին յայտարարեց քիչ մ'առաջ թէ Ազգային շահուց և քաղաքականութեան դէմ բան մը չկայ իր ըսելիքներուն մէջ : Ես զինքը պատուաւոր անձ մը ճանչցած եմ ցարդ, և այն վիճակն որուն մէջ կը տնտիս այսօր, մինչև հիմա չէի տեսած իր վրայ, կը հաւատամ երբ կըսէ թէ ազգային շահուց և քաղաքականութեան դէմ դարձելու բան մը չկայ իր կարգալիք թղթոց մէջ : ուստի Ժողովն կ'ընդունի որ թոյլ տայ իր թղթերը կարգալու :

(Ա. Է. — Է.)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է. — Ժողովն իր ձեռքն ունի, իր դործոց ընթացքը դիւրեւու համար

Կանոնադրութիւնը միջոցներ ցուցած է իրեն. Մասնաժողովին երթալ ըսելը Ժողովայ մէջ չը կարգացուն ըսել չէ : շատ անգամ դ'անփակ նիստ կարճանջեն այս տեսակ փոփոխ խնդիրները : Կանոնադրան ձեռք պահպանելու համար Ժողովին պիտի հարցնեմ թէ Պէկեան էֆէնտի թղթերը հո՞ս չէն Յանձնաժողովին մէջ կարգացուն, այսօր չենք ուրիշ որ :

ՄԵՐԵԼԻՍ — ԳՈՒԼԻ Թ. Է. — Ես արդէն խօսք ուղած եմ, և հիմայ ալ ճիշդ այդ կէտին վրայ խօսք ունիմ :

Որ և իցէ պարագայի մէջ Ազգային ժողովոյ արժանապատուութեան կէտը մեր նըկատողութեանն պէտք չէ վերաբեցնել : Երբ Ժողովն արժանապատուութիւնն ոտքի տակ երթայ, ազդին շահերն ալ ի հիմանէ կը վտանգին : ուստի այս կէտին միշտ նախանձախնդիր ըլլալու ենք, եթէ ազդին շահերը պաշտպանելու սրտան և պարտականութիւնն իսկ հանձնալք :

Քիչ մ'առաջ այնպիսի տաղնապ մը յարուցին, որ ամեն բան չփոխեցաւ : միտքերը պաշարելու շարժ յառաջ դաշին այնչափ որ Արբաղան Պատրիարքն իսկ յուզուեցաւ : Թէ և նոյն չփոթութեան մէջ՝ ըստ իս մեզողորհի ալ չէր որ Արբաղան Հօր դիւրադամութիւնը վերաւորէր, քանի որ ինչպիսի Նորին Արբաղանութեան անձին վրայ կը դառնար : Եւ այս պատճառաւ էր անուշտ որ հրամայեց Պէկեան էֆէնտի յատուկ աստ կարգալ իր թղթերը : Ես Պէկեան էֆէնտին իւր թղթերը հոս կարգալուն կամ չկարգալուն վրայ չպիտի խօսիմ : այլ պիտի խօսիմ այն պատճառարանութիւններն հերքելու համար, զորս Պէկեան էֆէնտի մէջ բերուա իր թղթերը Յանձնախումբին շնորհայալընէն սրբարացնելու դիմամբ :

Պէկեան էֆէնտի ըսաւ թէ՛ իր թղթերը Յանձնախումբին ներկայացնելու զինքն հրաւիրելը և այժմէն հոս կարգալ չտալը իր երեսփոխանական համարառութեան իրաւունքին դէմ է : և մինչև իսկ այս պարագային մէջ Ազգային ժողովոյ համարառու-

թեան սկզբունքին նկատմամբ վտանգ նըմարեց և անոր վրայ ուղարկութիւն հրաւիրեց :

Եթէ Պէկեան էֆէնտի այս ձեռն տակ խօսելով մեր մտքերը նախապաշարել չէր ուզեր, զո՞նէ կուզէր իր երեսփոխանական իրաւունքն ապօրէն բացառութեամբ այնչափ ընդարձակել, որ մինչև իսկ կարելի ըլլար ազատ համարիլ զինքն Ժողովս ընտրուեալ Յանձնախումբին շնորհայանալու և իր թղթերն անոր շտանելու :

Ազգային ժողովը երբ որ ուզէ կարող է որևէ խնդրոյ համար Յանձնախումբը կարգել և անոր յանձնել նոյն իսկ իր ամենէն մեծ մէկ իրաւունքն : միթէ՞ ասով իւր համարառութեան իրաւունքն հրաժարած կըլլայ : շատ անհեթեթ կարծիք է այս : Ո՛վ կը հաւատայ թէ այդպիսի Յանձնախումբ մը երթալն երեսփոխանի մը համարառութեան իրաւունքը կ'ուսաղեցնէ : Արդի պարագային մէջ՝ երեսփոխանական համարառութեան սկզբունքին նկատմամբ Պէկեան էֆէնտի երեսկայան վտանգը խանգարեալ դատողութեան արդիւնք է : Բայց երբ Ժողովս՝ Հայկական խնդրոյն նկատմամբ երևան եկած փաստանութիւնները ըննելու և հետազոտելու պաշտօնով Յանձնախումբ մը կարգած է, եթէ այն ճանրակիս ամբաստանութեանց ապացուցման համար խոտացեալ վտերադրերը Յանձնախումբին չընկերայացնելու դիմումով յառաջ բերուած բարութանաց ահանջ դնէ, և իւր Յանձնախումբին հրաւիրին շարքուելուն անտարբեր մնայ, իր կարգած մարմինն ինք անարգած պիտի ըլլայ և հետևարար իւր արժանապատուութիւնը ոտքի տակ տուած : Ար անհեթ որ եթէ իրական վնաս մը կայ, Պէկեան էֆէնտի պաշտպանած դրութեան մէջ է, թէ որ Ժողովս թոյլտուութիւն ընէ անոր իւր թղթերն Յանձնախումբին շտանելու : Այսօրն զի այն աստն սպարդիւն գործ կըլլայ այլ ևս Ժողովոյ կողմէ Յանձնախումբը կարգել որ և է խնդրոյ համար : Եւ արդարև ո՞ր քննութիւն անձն է, որ այնուհետև երբ

զինքն Յանձնատիրի մը անգամ ընտրենք, սիրտի հաճի ընդունիլ զայն, տեսնելով որ Ժողովն իր ընտրած անձին արժանապատուութիւնը չստացուանէր:

Պէկեան Էֆէնտի իր թղթերը հոս կարողաւ հաւանութիւն գտնելու համար կրնէր թէ Ազգային շահուց և քաղաքականութեան գաղտը բան մը չկայ անոնց մէջ: Կարի հետաքրքրական է գիտնալ թէ՞ Պէկեան էֆէնտի իւր թղթերն ամբողջ սիրտի ներկայացնէ Ժողովոյն, թէ անոնց մէկ մասը:

Պէկեան Թ. Էֆ.— (ԸՊՊՊՊՊ) Այո՛, այո՛ ամենքն ալ սիրտի կարգամ հոս:

ՄԷՐԵԼԻՄ—ԳՈՒԼԻՅ Էֆ.— (ԸՊՊՊՊՊ) Հետաքրքրական է կրտեմ, վասն զի զեռ ամենուս ականջին ալ կը հնչէ՛ այս խնդիրն յարուցանելու համար՝ դորձածած խոշոր բաները և բանեցուցած լեզուն, որոց ողին զիւրաւ չհամարձայնիր իւր այս յայտարարութեան հետ: Բայց սահ մը ենթադրենք թէ իւր խօսքերն ու թղթերը ազգ. շահուց և քաղաքականութեան գաղտը բան մը չեն պարունակէր, ինչո՞ւ ուրեմն կվարանի Յանձնատիրին երթալու և իւր թղթերն անոր, ներկայացնելու. միթէ՞ կը վախնայ որ իւր վաւերագրերն կկորսուին . . .

Պէկեան Թ. Էֆ.— (ԸՊՊՊՊՊ) Այո՛, երբեմն կորսուածները կան:

ՄԷՐԵԼԻՄ—ԳՈՒԼԻՅ Էֆ.— (ԸՊՊՊՊՊ) Անոր պատճառանք է այդ՛. յայտնի կերեւի որ Պէկեան Էֆէնտի ոչ համոզկեր պատճառ մը ունի, և ոչ ալ իրաւունք իր թղթերը Յայնձնատիրին շտանելու, քանի որ զանոնք ամբողջապէս հոս ներկայացնելու պատրաստ լինել կը յայտարարէ:

Բայց զարմանալի պէտք չէ թուի իւր այս արարքը, մինչդեռ վերջին աստիճանի կըրտած և յուզուած է, այնչափ յուզուած, որ մինչև իսկ քիչ մ'առաջ զիս սիրտի մեռցնէք կը սուտար: Չեմ հասկնար թէ ի՞նչ զի-

տում ունէր ասոր տակ, ո՞վ սիրտի ուզէ Պէկեան Էֆէնտի մեռնիլը, և ի՞նչու համար: Ես իմ մասիս ո՛չ այդ սիրտի փափաք մ'ունիմ և ոչ ալ պատճառ. և տարակոյս՝ չունիմ որ իմ պաշտօնակիցներէս և ոչ մէկուն մարջն այդ սիրտի բան մը կանցնի: Եւ ո՞վ ինչ ըրած ունի իրեն . . .

Պէկեան Թ. Էֆ.— (ԸՊՊՊՊՊ) Գեռ ի՞նչ սիրտի ընէք, դուրս սիրտի երթամ, չեմ կըրնար կոր երթալ:

(ԸՊՊՊՊՊ ձգտելով)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ.— Կաղաչեմ ատենաբան Էֆէնտին որ անոնց միջանկեալ խօսքերուն պատասխանելու իր խօսքը շարունակէ:

ՄԷՐԵԼԻՄ—ԳՈՒԼԻՅ Էֆ.— (ԸՊՊՊՊՊ) Ապահով եղի՛ք, Ատենապետ Էֆէնտի, ես Պէկեան Էֆէնտի ընդ միջման չսիրտի պատասխանեմ: Պէկեան Էֆէնտի ըսաւ, Ժողովը խընդաց, և հաշիւը գոցուեցաւ. արդէն պատասխան տալու հարկ չմնաց ինծի: Ես իմ խօսքիս թելը ձեռք սիրտի առնում:

Վհասկցուի աւա՛սիկ որ Պէկեան Էֆէնտի ներկայ խնդրոյն մէջ կամ ի սկզբանէ ի վեր մասնաւոր զխտումով մը կհարժի, և կամ եթէ անկեղծ է, իւր խնդիրը ներկայացնելու ճամբան չդիտէր. եթէ անոնք օրէն հանդարտ կերպիւ ըսէր թէ՛ այնպիսի բաներ զիտեմ որ Հայկական խնդրոյն մէջ խարէութիւններ գործուած ըլլալու մասին ծանր կասկածներ կծնին, և ասոնց վերաբերեալ վաւերական գրութիւններ ունիմ, և զանոնք Ժողովին կուզեմ հաղորդել, չսիրտի գտնուէր երեսփոխան մը որ անտարբերութեամբ լէր զայս և անոր խօսքին կարեւորութիւն չտար, վասն զի անկեղծ մարդու մը դորձ կըլար այն: Բայց Պէկեան Էֆէնտի այնպիսի կըրտածներ դառն լեզու և հակասական ընթացք մ'ունեցաւ, որ իւր նպատակին վրայ տխուր գաղափար մը ներշնչեց ամենուս և կասկածե-

յու իրաւունք տուաւ: Մինչեւ իսկ երբ քիչ մ'առաջ կըսէր թէ՛ իւր ընկերք յայտարարութեանց մէջ ազգային շահուց և քաղաքականութեան հակասակ բան մը չկայ, ես չկրցայ հեռատալ իւր խօսքին. և ի՞նչպէ՞ս հաւատայի երբ ատենագրութեան մէջ իւր կրկին և կըրկին սրբագրած խօսքերն իսկ հակասութիւններով լեցուն են, դորս կարող եմ ցուցնել:

Վերջոպէս խնդիրը պարզելով և եզրակացնելով կըսեմ թէ՛ Պէկեան Էֆէնտի յարուցած խնդրոյն համար Ազգային Ժողովն յանձնատիր մը կարգած է, որ իր պատճառները կատարելու համար Արազան Պատրիարքին զիտեր և անկից քաղած տեղեկութեանց վրայ կասկածելու բան մը չգտնելով քննականարար Պէկեան Էֆէնտի վերադարձեր և անոր ունենալ յայտարարած թղթերը տեսնել ուզեր է, ինչպէ՛ս որ իւր պատճառը խղճի մտօք կատարել ուզող Յանձնատիր մ'ուրիշ կերպիւ չէր կրնար վարուիլ: Եւ զայս հասկնալ շատ զիւրին է: Յանձնատիրին ինչէ՛ն զիտնար որ Նորին Արազնութեան տուած տեղեկութիւնները ճիշդ՝ և ներկայացուցած գրութիւններն ամբողջ էին, որովս զի կատարելապէս լուսաւորուէր խընդրոյն վրայ: Այս նպատակին հասնելու համար, ի հարկէ Պէկեան Էֆէնտի թղթերը տեսնել պէտք էր, և թէ կային: Հետեւաբար Պէկեան Էֆէնտի օրինաւոր պատճառ մը չէր կրնար ունենալ ասոր ընդ զիտնալու, ուստի և իր անհրաժեշտ պարտաւորութիւնն էր. և է, իր թղթերը տանիլ Յանձնատիրին: Պէկեան Էֆէնտի այս օրինակն ճամբէն խոյս տալու ի՞նչ իրաւունք կրնայ ունենալ և որմէ՞ կրնայ ասնուլ այդ սիրտի իրաւունք մը: Եթէ իւր թղթերն այս ատենին մէջ կարողաւ տեսնէն է որ զինքը կտանջէ, ո՞վ ըսաւ իրեն թէ նոյն թղթերը Յանձնատիրին տանելն ետեւ հոս չսիրտի կարողացուին: Անկեղծ և ազգասէր երեսփոխանը պէտք է օրինաւորութեան համակերպի և բացառիկ սլայմաններ պահանջելով անոնց վրայ չպնդէ ասօքինի:

Հիմա խնդիրն այսպէս պարզուելէ, և

Պէկեան Էֆէնտի անարկութեանց անհիմն ու անտեղի ըլլալը լաւ մը հասկցուելէ և յուզումն հանդարտելէ ետեւ, Արազան Նպատակահարմար Նպոյն՝ եթէ ուզէ՛ կրնայ իւր հրամանը կրկնել Պէկեան Էֆէնտի թղթերն հոս կարողաւ համար, և Ժողովն ալ թերեւս կհամակերպի Նորին Արազնութեան կամայքը:

Տ. ՄԱՏԹԻՆՍ ԵՊՍ.— Ուշ հասոց դժբաղդարար և չկրցի իմանալ կարողացուած տեղեկագրին եզրակացութիւնը. թէ և պատրաստ եմ Պէկեան Էֆէնտի պատճառարանութեանց մասին խօսիլ՝ լրացողաց մէջ կարողացած ըլլալով իր առ Յանձնատիր մը ուղղած պատասխանագիրը:

(Այս փոքին որունն ըստ ինքորդ որեւէ Սեփուրէն վերջին Գրքոյ յայնչափ քիչ քիչ էր)

Ինձ կթուի թէ յանձնատիրին իր տեղեկագիրը թերի բերած է. վասն զի իր պատճառն բնութենէն էր նաև Պէկեան Էֆէնտին լսել և անոր թղթերը տեսնել:

Այսպիսի ծանրակշիւ խնդրոյ մը մէջ երբ Ազգային Ժողովը կուզէ ամեն բան իմանալ, Արազան Պատրիարքը չվարանեցաւ իր քով եղած բոլոր գրութիւններն որ այս խընդրոյն կվերաբերին, ցուցնել Յանձնատիրին: Նորին Արազնութիւնը կյայտարարէր ասկէ յառաջ թէ Հայկական խնդրոյն մէջ ազգին շահուցը համեմատ վարուած է և զինքը պատասխանատու կցուցնէր:

Մեր դրած յանձնատիրը կրնար արդեօք միայն Ս. Պատրիարքը լսելով բաւականաւ և կատարեալ տեղեկութիւն բերել մեզ անոնց անոր դէմ խօսողն ալ լսելու: Երբէք այն կարծիքն չեմ թէ Պէկեան Էֆէնտի թղթերը խնդրոյ նիւթ չսիրտի ըլլան. թերեւս այնպիսի թղթեր են իր ձեռքն եղաններն՝ որ Ժողովն ուզէ չուզէ սիրտի պարտաւորի ուղարկութեան ենթարկել: Միթէ յանձնատիրին անոր թղթերը կարողալէ ետեւ եթէ ուզէ խնդրոյն ուրիշ գոյն մը տալ, ո՛չ

սպարէն Պէկեան Էֆէնտի ազատ է փաստա-
փանել և խնդիրն ուղղել:

Խնդիրն այս տեսակէտով մեկնուելէ ետև
պէտք չէ տարակուսիլ թէ Ժողովը չուզէր
տեսնել և լսել Պէկեան Էֆէնտի թղթերը .
ոչ, անպատճառ կուզենք տեսնել և պիտի
տեսնենք, սակայն օրէնքով մը: Արդարև
նշանակութիւն մը ունի երբ Պատրիարք մը
կըսէ թէ՛ եթէ ամեն բան ըսեմ պէտք չէ
պաշտօնիս վրայ մնամ, Ժողովը յանձնախումբ
կը ցուցնէ իրեն որ ամեն բան անոր ըսէ, և ե-
րեսօխիսան մը չուզէր իր թղթերն այդ Յանձ-
նախումբին տանիլ: Միթէ օրէնքը բացառու-
թիւն կընդունի՞, եթէ այսօր Պէկեան Էֆէն-
տի համար բացառութիւն ըլլայ. վաղն ալ ես
կազանջեմ:

(Ընդ-ձեռն-ձեռն)

Օրէնքը կազանջէ որ Յանձնախումբը
Պէկեան Էֆէնտին ալ լսէ, վասն զի միայն մէկ
կողմը լսելով չկրնար ըլլալ: Ժողովին կ'մնայ
վճուել, հա՞րկ է թէ ոչ Պէկեան Էֆէնտին
երթալ ցոյց տալ իր թղթերը Յանձնախումբին:

Շնորհ կը խնդրեմ Ս. Պատրիարքէն՝ որ
ինք ալ համակերպի ժողովին որոշման, եթէ
անոր արդիւնքն ըլլայ Պէկեան Էֆէնտի թղ-
թերը Յանձնախումբին տանիլ:

(Անհամբերութեան ցոյցեր և ասէ ուղղ յայնք)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Ըստ որում քուէ ու-
ղղներ շատ են, նախ վիճարանութեան փա-
կումը քուէի պիտի դնեմ:

Անմիջապէս վիճարանութեան փակումը
քուէի դրուելով, Յ քուէի դէմ մեծամաս-
նութեամբ ընդ-ստ-ստ ժողովէն:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Յանձնախումբին տեղե-
կագիրը լսեցիք. Յանձնախումբը կըսէ թէ
Արքայան Հայրը մտիկ ընելէ ետև Պէկեան
Էֆէնտի թղթերն ալ ուղեր է տեսնել,
բայց զլացուեր է իրեն: Փափաղեան և Մէ-

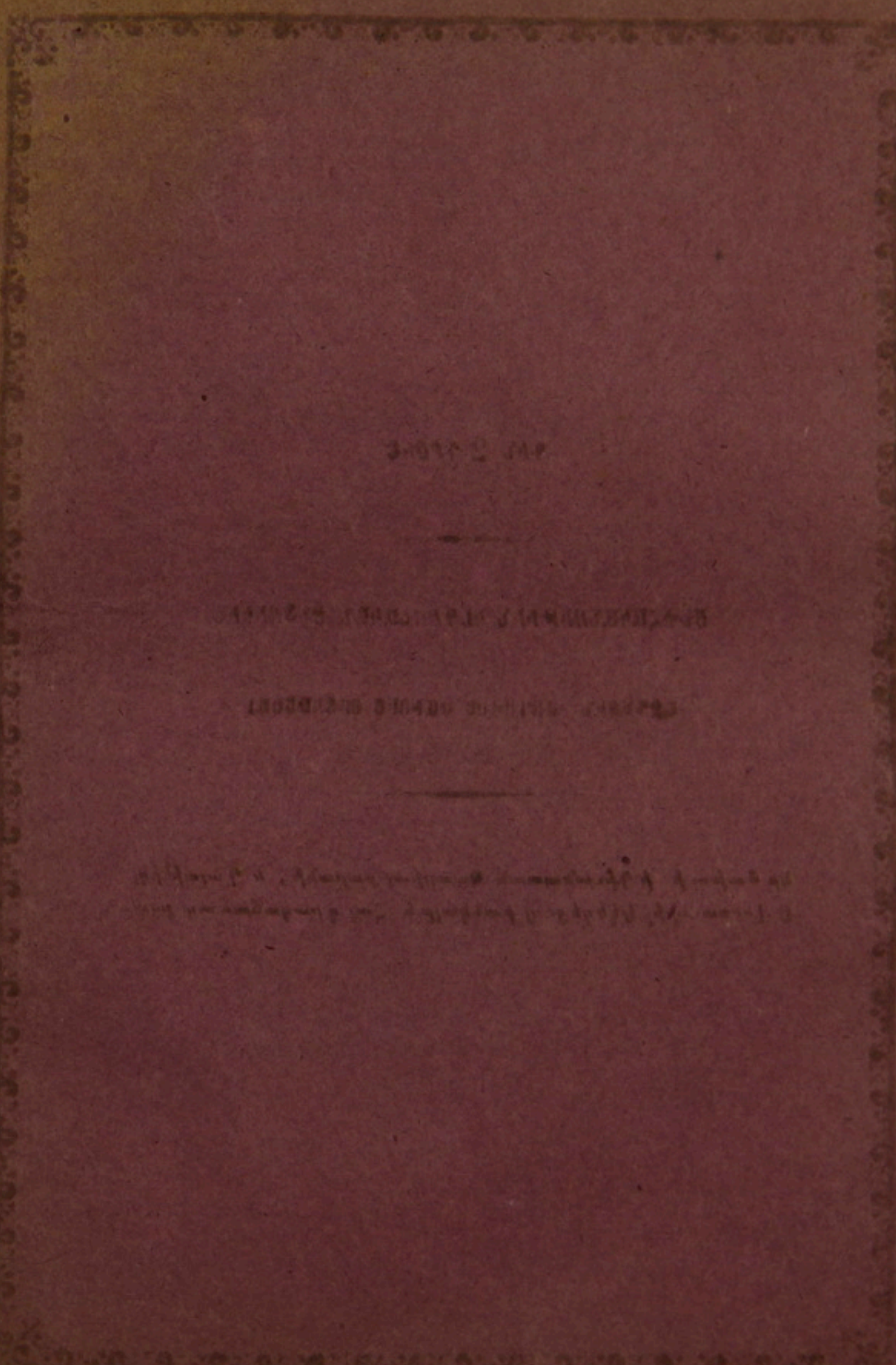
րեէմ—Գուրի Էֆէնտիներն ու Մատթէոս
Արքայան հետզհետէ ատենախօսելով կար-
ծեք յայտնեցին թէ պէտք է Յանձնախումբը
տեսնէ նաև Պէկեան Էֆէնտի թղթերը
և իր տեղեկագիրն ամբողջացնէ: Աստի այս
կէտը քուէի պիտի դնեմ:

Հետեւապէս քուէի դրուելով թէ Պէկ-
եան Էֆէնտի թղթերը Յանձնախումբին տանիլ
հա՞րկ է թէ ոչ, Ժողովը՝ 12ի դէմ 21 քուէով
ոչ-չէ թէ Պէկեան Էֆէնտի պարտաւոր է իր
թղթերը տանիլ անմիջապէս Յանձնախումբին:
Ընդդէմ քուէից կարդն էր նաև Արքայան
Նախագահի քուէն ալ:

Պէկեան Էֆէնտի բողոքեց այս որոշման
դէմ ըսելով թէ երեսօխիսանական իրաւանց
հակառակ է. և իր բողոքն արձանագրել
խնդրեց:

Ատենապետ Էֆէնտի՝ Ժողովին որոշման
վճուական ըլլալը յայտարարելով, ատենը
փակեց ժամ 40 ին:

Ատենագիր   Բ. Ատենապետ
Մ. Յ. Մէլիքեան   Տէր-Ս. Երանցեան

ԳԻՆ 2 ԴՐՈՒՇ

ՄԵՓՀԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԵԳՐՈՆԱԿԱՆ ՅՆՏՈՒԿԻՆ

ԼԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՑ ԾԱԽՈՒՅ ԹԱՏԻՇՆԵՆԱԼ

Կը ծախուի ի Դիւանատան Պատրիարքարանի, և Ղալաթիոյ
Ս. Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ բանկայր և Հայ գրապահատան քով